

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

**Symbolické přesahy v realistické tvorbě
Karla Václava Raise**

Bakalářská práce

Autor: Iva Olexová
Studijní program: B7310
Studijní obor: Jazyková a literární kultura
Vedoucí práce: doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.
Oponent práce: Mgr. Martin Markoš

Hradec Králové

2019

Zadání bakalářské práce

Autor: Iva Olexová

Studium: P16P0049

Studijní program: B7310 Filologie

Studijní obor: Jazyková a literární kultura

Název bakalářské práce: **Symbolické přesahy v realistické tvorbě Karla Václava Raisa**

Název bakalářské práce AJ: Symbolic overlaps in realistic creation of Karel Vaclav Rais

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce je zachytit na základě analýz jednotlivých realistických próz K. V. Raisa symbolické přesahy v jeho tvorbě. V praktické části pak beseda nad knihou, seznámení s Raisovým dílem s důrazem na symbolické přesahy. Součástí práce je projekt.

SUČKOV, Boris Leont'jevič. Historické osudy realismu: úvahy o tvůrčí metodě. Praha: Odeon, 1976.
MATHAUSER, Zdeněk. Metodologické meditace, aneb, Tajemství symbolu. Brno: Blok, 1989. ISBN 80-7029-002-1. MATHAUSER, Zdeněk. Básnivé nápovědi Husserlovy fenomenologie. Praha: Filosofie, 2006. ISBN 80-7007-239-3. Kniha textů: česká literatura od počátků k dnešku. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. Česká historie. ISBN 80-7106-287-1. LEHÁR, Jan. Česká literatura od počátků k dnešku. 2. dopl. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. Česká historie. ISBN 80-7106-308-8.

Garantující pracoviště: Katedra českého jazyka a literatury,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Božena Plánská, CSc.

Oponent: Mgr. Martin Markoš

Datum zadání závěrečné práce: 30.10.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 21. dubna 2019

.....

Poděkování

Děkuji paní doc. PaedDr. Boženě Plánské, CSc. za odborné vedení a cenné připomínky, které mi poskytla při psaní bakalářské práce.

Těž chci poděkovat své rodině za veškerou podporu a trpělivost.

Anotace

OLEXOVÁ, Iva. *Symbolické přesahy v realistické tvorbě Karla Václava Raise*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 52 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá prozaickou tvorbou Karla Václava Raise. Klade si za cíl zachytit symbolické přesahy v jeho tvorbě, a to na základě analýz vybraných realistických próz. V praktické části práce je zpracován projekt, kterým je přednáška věnující se životu a dílu Karla Václava Raise.

Klíčová slova: Symbol, Kalibův zločin, Západ

Annotation

OLEXOVÁ, Iva. *Symbolic overlaps in realistic creation of Karel Vaclav Rais*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 52 pp. Bachelor Degree Thesis.

This Bachelor Thesis deals with prosaic creation of Karel Vaclav Rais. It aims to capture symbolic overlaps in his creation by analysis of selected realistic prose. The project is a lecture about life and creation of Karel Vaclav Rais. It is included in the practical part of the Bachelor Thesis.

Keywords: Symbol, Kaliba's Crime, West

Obsah

Úvod.....	8
1 Symbol.....	9
1.1 Původ symbolu.....	11
1.2 Další výskyty symbolu.....	12
1.3 Dějiny teorií symbolu.....	12
2 Realismus	14
3 Kalibův zločin	16
3.1 Časoprostor	16
3.2 Světnice Konopáčových.....	17
3.3 Světnice Kalibových	18
3.4 Motiv okna a víry	20
3.5 Motiv práce	22
3.6 Psychologie	23
3.7 Šílenství.....	24
3.8 Smrt.....	25
3.8.1 Ztráta domova a smrt	26
3.8.2 Smrt Karly.....	27
3.9 Motiv šátku.....	27
3.10 Příroda a člověk.....	29
4 Západ	34
4.1 Podoby západu	34
4.2 Farář Kalous	35
4.2.1 Spolubratr Duchoň.....	36
4.2.2 Loučení s Letošníkem.....	37
4.3 Příroda a lidské prožívání.....	40
4.4 Význam prostoru.....	40
5 Projekt.....	42
Závěr	44
Seznam literatury	45
Seznam příloh	47

Úvod

Cílem bakalářské práce je zachytit a prokázat symboličnost Raisových prozaických děl prostřednictvím analýzy vybraných románů, konkrétně románů *Kalibův zločin* a *Západ*. Ukázat tak, že analyzovaná díla nejsou pouhými realistickými díly, které pravdivě a věrohodně zachycují skutečnost, ale že jsou tato díla bohatě prodchnuta symboly, vlivem kterých dílo ztrácí svoji snadnou čitelnost.

Rais ve svých dílech řeší problematiku sociální, otázku výminkářství či spory mezi generacemi, kterým dominuje touha lidí po majetku. Čtenář tak nabývá dojmu, že je mu autorem zobrazována skutečnost a její autentický popis. O prosté zobrazení reality se však nejedná.

Úvodní kapitola je věnována symbolu, vysvětlení a zachycení tohoto pojmu, jeho vlastnostem a roli v díle obecně. Dále je v úvodní kapitole kladen důraz na skutečnost, že právě díky symbolům dílo ztrácí svoji snadnou čitelnost. Práce se také zmiňuje o dalších výskytech symbolu, a to v jiných oblastech, než je literatura. V následující kapitole je pak věnován prostor pojmu *realismus*, jeho významu a tomu, jak je vnímán. To celé pro dokázání toho, že díla Raise jsou sice na první pohled zcela realistická, že autor zobrazuje realitu, ale ne vše je v nich zobrazeno přímo – explicitně. Poté následuje samotná analýza vybraných románů s důrazem na symbolické přesahy v jednotlivých dílech.

V poslední části bakalářské práce je zpracován zrealizovaný praktický projekt, konkrétně přednáška věnovaná životu a dílu Karla Václava Raise.

Díky symbolickým přesahům tak Raisovo dílo a motivy, pro jeho tvorbu typické, mohou nabýt zcela jiného rozměru a sdělovat tak čtenáři mnohem více.

1 Symbol

Pro pojem *symbol* neexistuje přesná definice. V následujících vysvětleních tohoto pojmu se vždy odráží některá z mnoha vlastností *symbolu*.

O *symbolu* lze říci, že uniká přesné definici, což koresponduje s tím, jaké je jeho poslání. Posláním symbolu je za pomoci smyslově vnímatelných znaků naznačit to, co vnímatelné není.¹

Dle *Slovníku spisovného jazyka českého* je *symbol* konkrétní předmět sloužící k označení nějakého abstraktního pojmu – kalich se stal symbolem husitství, srdce symbolem lásky.² O symbolu lze také hovořit jako o něčem, co spojuje viditelné s neviditelným.³ „*Symbol je znak, značka, znamení či předmět nesoucí hlubší (skrytý) význam.*“⁴

Pouhé slovo tak může nést či shrnovat bohaté obsahy. Významem symbolů se zabývá sémiotika.⁵ „*Symbol je druh znaku, což je smysly vnímatelná skutečnost, která poukazuje na něco, co takto vnímatelné není. [...] Symboly a znaky lze rozlišovat podle více kritérií. Zakladatel moderní sémiotiky Charles Sanders Peirce rozlišil tři druhy znaku podle toho, jak vzniká vztah mezi znakem a jeho významem: index: znak je součástí označovaného (kouř je indexem nebo symptomem ohně, hrom je indexem blesku); ikon: znak se označovanému podobá (obraz, piktogram); symbol: vztah znaku k označovanému je dán tradicí nebo konvencí, každý se ho tedy musí naučit (dopravní značka, číslice, slovo).*“⁶

Otázku, co nebo čím *symbol* je, si pokládalo hned několik známých esejistů, kritiků, filozofů či zakladatel analytické psychologie Carl Gustav Jung. Dle Junga je slovo či obraz symbolickými, pokud je v nich zahrnuto více, než je na první pohled zřejmé.⁷

¹ HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů: obrazy a znaky křesťanského umění*. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 8

² *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://sjc.ujc.cas.cz/search.php?hledaj=Hledat&heslo=symbol&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

³ HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů: obrazy a znaky křesťanského umění*. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 8

⁴ ABZ.cz [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/symbol>

⁵ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Symbol* [online]. c2017 [citováno 3. 03. 2019]. Dostupný z WWW: <<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Symbol&oldid=15391443>>

⁶ Tamtéž

⁷ JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. *Člověk a jeho symboly*. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017, s. 16

V podobném duchu se vyjadřuje Mircea Eliade ve svém díle *Obrazy a symboly*, kde říká, že *symbol* ukazuje ty nejhlubší aspekty reality, které vzdorují všem poznávacím prostředkům.⁸

„V naší době záplavy optickými podněty je veliké nebezpečí, že naše schopnost obrazového myšlení bude dále chřadnout. Zájem o symboly nám může pomoci najít prostředky a cesty, jak vidět za věci a jak vzájemně propojovat vizuální a verbální manifestace našeho podivuhodně rozmanitého a mnohvrstevného světa.“⁹

V knize *O povaze symbolů* se René Alleau odkazuje na Fréderika Creuzera, který nám prezentuje duši toužící se pozdvihnout výše. Tato duše se však setkává s nemožností vyjádření vlastního nekonečného pojetí v obrazech. Duše se tak pohybuje mezi světem ideálním a smyslovým. Podle Creuzera je právě toto podstatným základem symbolu a jeho vlastností. *Symbol*, který se nachází mezi formou a bytím, mezi vyjádřením a ideou. Creuzer zde symbol připodobňuje k záblesku, který nám umožňuje spatřovat neomezený horizont.¹⁰

Velmi zajímavá je rovněž teorie Zdeňka Mathausera. V knize *Metodologické meditace aneb tajemství symbolu* připodobňuje dílo ke hře nebo lépe k šachové partii, kde *symbol* hraje přesně vymezenou roli.¹¹ Hotové dílo pak může působit poněkud jinak, než jak bylo původně zamýšleno. Například díla Raisova, vnímána jako díla realistická, která čtenáři podávají věrný obraz skutečnosti, ale právě vlivem symbolů zcela čistě realistická nejsou a ztrácí svoji snadnou čitelnost. *Symbol* pak nabývá různé intenzity díky svému postavení v syžetu a kompozici díla.¹² S tím úzce souvisí i to, kdy a jaký výraz se v díle objevuje a jak často, k čemu se autor vrací a přisuzuje tím tomu určitou důležitost. Co se tak například objevuje ve vstupní kapitole, jak jednotlivé symboly zasahují do děje a kdy se poprvé objevují.

Například francouzský sémiotik Paula Ricoeur ve svém díle *La métaphore vive* pojmenovává živou metaforou jev, který je velmi blízký tomu, čím je nám *symbol*.¹³

⁸ ELIADE, Mircea. *Obrazy a symboly: esej o magicko-náboženských symbolech*. Brno: Computer Press, 2004, s. 10

⁹ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 6

¹⁰ ALLEAU, René. *O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky*. Praha: Malvern, 2008, s. 9

¹¹ MATHAUSER, Zdeněk. *Metodologické meditace, aneb, Tajemství symbolu*. Brno: Blok, 1989, s. 47

¹² Tamtéž, s. 48

¹³ Tamtéž, s. 53

Lze též říci, že symbol je alegorie, která se zpronevěřila sobě samé a rozhodla se pro samostatnou existenci. Tato alegorie se vzdala své průzračnosti a lehké čitelnosti.¹⁴ Paul Ricoeur ale zastává názor, že tyto dvě složky od sebe nejsou odtrženy, „*naopak existují četné případy jejich vzájemných přechodů.*“¹⁵

Podle Mathausera je symbol interpretačně obtížný a má blízko k hádance. Dále také symbol připodobňuje k zadanému úkolu, který má být řešen, i když s vědomím toho, že řešení nemá.¹⁶

1.1 Původ symbolu

Slovo *symbol* je odvozeno z řeckého *symbollein*, tedy dát něco dohromady či složit. Podstatné jméno k slovesu *symbollein* je *symbolon*. Výraz *symbolon* se poprvé objevuje na olovené značce ve starém Egyptě. Tyto olovené značky byly využívány v antice, a to jako známky průkazní – latinsky *tessera*. Původně byly výrazy *symbolon* a *tessera* významově totožnými. Slovo *symbollein* se však používalo i v situacích, ve kterých bylo třeba vyjádřit skrývání nebo zastírání. Kdy bylo třeba šifrovat či maskovat zjevný smysl určitého zobrazení či výpovědi. Nezasvěcený pozorovatel tak nebyl schopen takto zakódovanou a zašifrovanou výpověď pochopit.¹⁷

„*V antickém světě hrál symbol ve smyslu sloučení veskrze praktickou úlohu. Symbol byl na dva kusy rozlomený předmět z hlíny, dřeva nebo kovu, malý obrázek, prsten, kostka, otisk pečeti či podobně; jeho díly bylo nutno spojit opět dohromady, aby předmět znovu nabyl významu a mohl posloužit jako poznávací znak. Osobní či obchodní přátelé, věřitelé a dlužníci, poutníci či jinak spolu ve styku stojící lidé při rozloučení symbol rozlomili a později, přiložili-li okraje zlomu k sobě, tedy mohli sebe navzájem či své vyslance kdykoli poznat podle nově uceleného symbolu.*“¹⁸

¹⁴ Tamtéž, s. 53

¹⁵ Tamtéž, s. 53

¹⁶ Tamtéž, s. 55

¹⁷ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 5

¹⁸ HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů: obrazy a znaky křesťanského umění*. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 8

1.2 Další výskyty symbolu

Symbol má své důležité postavení například v náboženství, kdy každé náboženství užívá symbolu k vyjádření svých základních motivů – prázdný hrob symbolizuje vzkříšení apod. V politice se symbolika též vykytuje – bílý prapor, který je symbolem příměří. Ale i rozličné ideologie mají svůj symbol. Nacismus je spojen s hákovým křížem, komunismus se srpem a kladivem apod. Symbolu je hojně užíváno také ve sportu, například pro vyjádření určitého výsledku a vyznamenání – zlatá medaile pro vítěze.¹⁹

1.3 Dějiny teorií symbolu

K dějinám teorií symbolu se vyjadřuje například F.W. Schelling, jehož zásluhou je roztřídění symbolu a alegorie. Toto roztřídění provádí v rámci takzvané trojice. *Schéma* (od obecného k zvláštnímu) – *alegorie* (od zvláštního k obecnému) – *symbol* (syntéza předchozího). Tyto tři druhy zobrazování jsou umožňovány pouze díky představivosti.²⁰ „*To zobrazení, v němž obecné označuje zvláštní, anebo v němž zvláštní nazíráme skrze obecné, je schematismus. To zobrazení, v němž zvláštní označuje obecné, anebo v němž obecné nazíráme skrze zvláštní, je alegorické. Syntézou obého, kdy ani obecné neoznačuje zvláštní, ani zvláštní obecné, nýbrž kde obé je absolutně jedním, je symbolické.*“²¹

Například francouzský strukturalista Tzvetan Todorov chápe symbol jako nepřímé označení, které se vrství na označení přímé. Todorov považuje dějiny koncepcí symbolu jako cestu ke vzniku nové vědy, sémiotiky. Upozorňuje též na přelom, který se uskutečnil koncem 18. století. Na místo klasické teorie totiž přichází romantické pojetí symbolu.²²

Symbol „*nabývá vedoucí úlohy mezi estetickými kategoriemi a stává se nositelem oné zákonitosti, podle níž nikoli umělecké dílo napodobuje přírodu, nýbrž umělec se připodobňuje tvůrci přírody a z jeho rukou vychází dílo ucelené, v sobě uzavřené, které – na rozdíl od „průchodné“ alegorie – má své vnitřní zákony a je v strukturním (izomorfním) vztahu k systému přírody.*“²³ Hovoří se zde o vztahu mezi skutečností

¹⁹ Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Symbol [online]. c2017 [citováno 3. 03. 2019]. Dostupný z WWW: <<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Symbol&oldid=15391443>>

²⁰ MATHAUSER, Zdeněk. *Metodologické meditace, aneb, Tajemství symbolu*. Brno: Blok, 1989, s. 56

²¹ SCHELLING, F. W. J. *Philosophie der Kunst. Schellings Werke III*. Mnichov, 1927, s. 431

²² MATHAUSER, Zdeněk. *Metodologické meditace, aneb, Tajemství symbolu*. Brno: Blok, 1989, s. 55

²³ Tamtéž, s. 55

(přírodní, ale hlavně sociální) a uměleckým dílem, který je vztahem odrazově přetvářejícím.²⁴

František Bílý a Leander Čech se k problematice symbolu vyjadřují následovně: „symbol jest věc srostitá (konkrétní), která jest způsobila svým vynikajícím znakem poukazovati na pojem odtažitý (abstraktní) nebo na nějakou ideu (nejvyšší a nejabstraktnější pojem, vzniklý ne pouze rozmnožováním, ale i citěním, tušením, věrou) a býti takto jejich znakem: prsten bývá symbolem věrnosti, kříž symbolem víry, věnec symbolem slávy.“²⁵

Vítězslav Nezval zase poukazuje na to, že pokud je nějaký obraz podán symbolicky, může si ho každý interpretovat po svém a vidět v něm to, co v něm vidět touží. Ke skutečnosti, že má symbol nespočet výkladů, dodává, že je to právě ono dobrodružství a ošemetnost symbolu.²⁶

Člověk potřebuje něco hmatatelného, aby se to nehmatatelné dalo skrze toto hmatatelné zkoumat.

²⁴ Tamtéž, s. 55

²⁵ BÍLÝ, František a Leander ČECH, ed. *Malá slovesnost, kterou za knihu učebnou a čítací pro vyšší třídy škol středních*. 10., celkem nezměn. vyd. V Brně: Karel Winiker, 1907, s. 397n

²⁶ MATHAUSER, Zdeněk. *Metodologické meditace, aneb, Tajemství symbolu*. Brno: Blok, 1989, s. 58

2 Realismus

Pro rozvoj literárního realismu v druhé polovině 19. století je rozhodující tvorba spisovatelů a jejich objektivní a kritické zachycení reality, jejich snaha o její pravdivé poznání a postihnout tak nejen znaky prostředí, ale i charaktery jednotlivých hrdinů.²⁷

K tomuto tématu se ve svém díle *Historické osudy realismu* vyjadřuje Boris Sučkov. O realistickém zachycení světa lze dle Sučkova mluvit pouze tehdy, pokud se sám spisovatel – realista seznámil s opravdovým životem.²⁸

Realismus umožňoval analyzovat a zkoumat společenské prostředí a odhalit a objektivně zachytit skutečnost a určitou sociální problematiku, kterou však každý umělec viděl jinak, po svém.²⁹ „Podstatu realistické metody, její dřev, její nejvlastnější jádro tvoří sociální analýza, zájem o sociální zkušenost člověka a její zobrazení, poznávání a zobrazení společenských vztahů lidí, vztahů osobnosti a společnosti, ale i struktury společnosti samé.“ [...] Přitom se nespokojuje s povrchním kopírováním skutečnosti ani se subjektivistickými názory vyhlašujícími člověka za nezávislého na vlivech vnějšího světa.“³⁰

Sučkov pak o realitě mluví jako o zásobárně a půdě pro fantazii, kterou realita vždy byla a bude. Tato skutečnost je tak zárukou jejího nikdy nekončícího rozvoje.³¹

Realismus se též zabývá lidskými city a mnohdy komplikovanými psychologickými jevy.³² Zmíněná psychologie je výrazná například v dílech ruského realisty Ivana Sergejeviče Turgeněv, který vynikl právě svou schopností vykreslit psychologii hrdiny.³³ V dílech Karla Václava Ráise, konkrétně v románu *Kalibův zločin* a *Západ*, je zachycení psychologie postav velmi výrazné. Oba tyto romány lze označit za romány psychologické, v kterých sledujeme jak psychický vývoj, tak i psychické stavy hlavního hrdiny. Právě díky těmto prvkům dílo získává nesporný stupňující ráz.

²⁷ MACHALA, Lubomír, PETRŮ, Eduard a kol. *Panorama české literatury: Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 147

²⁸ SUČKOV, Boris Leont'jevič. *Historické osudy realismu: úvahy o tvůrčí metodě*. Praha: Odeon, 1976, s. 37

²⁹ Tamtéž, s. 46

³⁰ Tamtéž, s. 36

³¹ Tamtéž, s. 13

³² Tamtéž, s. 37

³³ MACHALA, Lubomír, PETRŮ, Eduard a kol. *Panorama české literatury: Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 147

„Realismus jako tvůrčí metoda je jev historický, který vznikl v určitém období vývoje lidského intelektu, v době, kdy lidstvo stálo před nezbytností, již se nemohlo vyhnout, aby totiž zdůvodnilo samu podstatu a další vývoj svého společenství, kdy si lidé začali říkat – nejprve živelně, a potom vědomě – že lidské činy a city nejsou důsledkem svévole nebo boží prozřetelnosti, ale že je určují reálné nebo přesněji materiální příčiny.“³⁴

O světě, který byl zobrazován v uměleckých dílech, ale nelze mluvit jako o bezduchem a doslovném odlitku či kopii skutečnosti. Tento zobrazovaný svět si zachovává určitou vůni země či její barvy. Samo umění totiž vždy zobrazovalo důležité momenty v životě lidském, společenském i v životě samotné přírody.³⁵

Realismus umožňoval člověku odstranit překážku mezi životem a jeho opravdovým poznáním. Dále umožnil člověku orientovat se ve světě skutečném a postihnout ho tak v jeho proměnlivosti a pohybu.³⁶ I když si umělec vymýšlí a konstruuje něco, co podle jeho názoru sahá za hranice reality, přetváří vlastně vždy pouze jednotlivé části toho celku, jež označujeme jako skutečnost.

³⁴ SUČKOV, Boris Leont'jevič. *Historické osudy realismu: úvahy o tvůrčí metodě*. Praha: Odeon, 1976, s. 18

³⁵ Tamtéž

³⁶ Tamtéž, s. 25–26

3 Kalibův zločin

3.1 Časoprostor

V úvodní kapitole autor zmiňuje nejen přesné místo, kde se román odehrává, ale i přesné umístění chalupy Kalibových, ve které se udává většina klíčových situací. Román je zasazen, stejně jako ostatní Raisova díla, do prostředí Podkrkonoší, a to do vesnice Ostružín. Jedním z přesahů, souvisejících s chalupou, je fakt, že Kalibova chalupa je obrácená čelem do návsi. Dalo by se tedy říci, že to značí upřímnost a přímost lidí, obývajících tuto chalupu. Dále je zde popisována květinová zahrada i jakýsi sad, který chalupu obklopuje. Skutečnost, že Kalibova chalupa stojí čelem návsi, tudíž se tedy dá říci, že je zpřímá obrácena k lidem, by se dala pojmout jako jakási charakteristika obyvatelů této chalupy. To, jak obydlí vypadá, do jisté míry vypovídá i o lidech, kteří ho obývají. Pokud je tedy chalupa situována směrem k návsi, do místa, kde se shlukují obyvatelé, je tudíž i situována směrem k lidem, tak i její obyvatelé jsou přátelsky nakloněni k lidem ostatním, stejně jako chalupa, ve které bydlí. Úvodní kapitola, kde autor zmiňuje květinovou zahrádku, nám pomůže nejen dotvořit dojem z chalupy a jejího okolí, ale čtenář může také nabýt dojmu, že ať už Kalibovi či jiní potenciální domácí, jedná se o obyvatele velmi pracovité a žijící spořádaným životem.

Začátek románu je přesně vymezen časem a také rodinnou událostí, a to smrtí matky. *„Bylo po otavách. Odstrojené lučiny svítily zažloutlou zelení, v níž růžověly již květy panáčkovitých naháčků. Nad krajinou, pokrytou nestejnobarevnými kusy polí, klenulo se vysoké, světle modré, ba skoro bílé nebe; dopolední slunce v něm rozstříkovalo žlutavou zář, ale již tuze nepálilo. Dobrá polovice polí byla zdělána a oseta; zbyly jen lány dosud pokryté zčernalými natěmi bramborovými, žloutnoucí řepoviště a sem tam černé jeteliny na semínko. Na stromech podél cest i po zahradách vesnice Ostružína se modraly husté růžence sliv, mezi nimiž se zachvívalo prořídle zahnědlé listí. Po keřích a na zvadlých stoncích se již leskly sítky a chumáčky babího léta. Špačkové vrátivše se od severu, hvízdali na topolech a v hustých hejnech se snášeli na žluté palouky; švitor a řeřot jejich se dobře hodil k podzimnímu rázu krajiny.“*³⁷ Vojtova matka zemřela v době po otavách, což je druhá či pozdější senoseč v roce. Jedná se tedy o pozdní léto. Dále je pak tento čas i zkonkretizován rodinnou událostí: *„Kalibova rodina se ve světnici dělila*

³⁷ RAIS, Karel Václav. *Kalibův zločin*. Praha: SNKLHU, 1959, s. 5

o matčinu pozůstalost... “³⁸ Dalo by se tedy říci, že zemřela přirozenou smrtí, a to jako jediná postava v tomto románu.

V tomto díle je velmi dominantní čas cyklický. Cyklický čas souvisí se střídáním ročních období a se změnami v přírodě pro ně charakteristickými. Dále pak i se svátky či zvyky příznačnými pro určité roční období – Vánoce, Dušičky, masopust. Je to něco, co se vrací, je to čas návratu. „*Celou zimu se těšil na jarní práce, na chvíle, až opět vyjede do polí, z nichž se ještě bude kouřit a jejichž hlínu bude cítiti v celé dolině; těšil se na palouky, na stráně i na meze, jež budou obrůstati svěží travou, z níž počne zaváněti mateřídouška; těšil se na aleje stromů, jež budou plny nalitých pupenů, z nichž vytrysknou světle zelené listky a bílé kvítky n a rozklenutou, vysokou boží oblohu, pomněnkově modrou, bezoblačnou, i na skřívání jásavou píseň, jež z výše bude zurčeti a rozlévati se v celém dolu...*“³⁹

Naopak čas lineární je časem konstruovaným, domluveným. Souvisí s životními událostmi, s příběhy a osudy lidského života, tak jak čas plyne. Vše se děje jen jednou a nic nelze vrátit, ani zastavit.

3.2 Světnice Konopáčových

Důležitá je v tomto románu také světnice. Dle Mathausera a jeho fenomenologie světnice v díle *Estetika racionálního myšlení „situace člověka není nepodobna světnici, kterou člověk obývá.“*⁴⁰ Světnici a domov celkově vnímá jako určitý druh autoprojekce.⁴¹ To, jaká světnice je, tedy vypovídá o lidském osudu.

Ve světnici v Konopáčově chalupě si můžeme všimnout dvou důležitých momentů. Prvním z nich je chování panímámy Boučkové. Vlastně už v druhé kapitole díla, konkrétně se jedná a počáteční část, ve které probíhají námluvy, vyplouvá její povaha značně na povrch. „*Prve seděla na lavici v čele světnice, právě pod rohatinkou, na níž visely dva hnědé hliněné džbány, bílými ozdobami okrášlené, a šest porculánových hrnečků s modrými proužky, ale jak hosté pozdravili, běžela jim vstříc a podávala ruce.*“⁴² Boučková sedí v čele stolu, upevňuje se v chalupě a má navrch. Je tedy zcela

³⁸ Tamtéž, s. 5

³⁹ Tamtéž, s. 120

⁴⁰ MATHAUSER, Zdeněk. *Estetika racionálního zření*. Praha: Karolinum, 1999, s. 25

⁴¹ Tamtéž, s. 25

⁴² RAIS, Karel Václav. *Kalibův zločin*. Praha: SNKLHU, 1959, s. 23

zřejmé, kdo v chalupě vše řídí a kdo má to hlavní a poslední slovo. Ostatní sedí nezáčastně stranou (např. Konopáč v rohu), jako by nebyli důležití. Tomuto tvrzení nahrává i fakt, že nikdo jiný, kromě ní, při námluvách téměř nepromluví, a pokud ano, jsou přehlušeni mlýnkem, ve kterém Boučková mele kávu. Ostatní tak musí mlýnek překřikovat. Za zmínku stojí i to, že přesto, že z chalupy od Konopáčů společně s Kadlou odchází, nechává si tam postel a jarmárku. To potvrzuje tvrzení, že chce rozhodovat o jakémkoli dalším dědění v rodině, že si svou pozici stále upevňuje, že stále má vliv na domácnost, ze které odchází, ovlivňuje ji, i když již nepřímo, srze nábytek, který vyžaduje ponechat na stávajícím místě. „*Ale co o tom budeme kázat, tady to stojí a tady to zůstane. A poslouchajte, aby vám nenapadlo vyhodit mi to na půdu, to byste se zmejlil, dovedla bych si najít právo!*“ hrozila.⁴³

Dalším důležitým přesahem je fakt, že Vojta po celou dobu u stolu sedí zády ke dveřím. Dalo by se to chápat tak, že ostatní jednají za jeho zády, za jeho zády se punktuji a nejednají upřímně. Tak jako Vojta sedě zády nevidí za sebe, tak ani do celé té situace nevidí a nezná celou pravdu.

3.3 Světnice Kalibových

Ve světnici u Kalibových, a to hned v úvodní situaci, kdy probíhá dělení pozůstalosti, můžeme zaznamenat určitou hierarchizaci členů rodiny. Je důležité si tedy povšimnout toho, kdo sedí ve světnici stranou, například u postranních dveří, a kdo stojí uprostřed. Nejde opět o pouhý popis reality, ale o stav, který nese nějaký důležitý význam. Důležité postavy stojí uprostřed světnice, ti ušlápnutější stranou, což také koresponduje s tím, která ze sester je dominantnější a má vůdčí slovo při rozdělování pozůstalosti, a komu jde například pouze o majetek. Stejně tak i samotný postoj člověka má svůj význam. To je zřejmé například v situaci, kdy jeden sedí a druhý člen rodiny stojí a hledí na něj vlastně jakoby spatra, má navrch nad na první pohled menším člověkem. Můžeme říci, že jeho postoj těla v určité situaci vypovídá i o jeho postavení a pozici v rodině samotné. Charaktery opět vyplouvají na povrch. Starý Kaliba sedí u velkých kamen, na lavici sedí Vojtův švagr Nedomlel a Vojtova sestra, provdaná Smržová. Další členové rodiny, konkrétně švagr Smrž a starší Vojtova sestra Nedomlelka, přecházejí prostředkem světnice mezi věcmi po mamince a stále živě hovoří. Švagr Smrž máje ruce

⁴³ Tamtéž, s. 65

v bok stále breptá a počítá a poměřuje věci jemu přidělené. Ne nadarmo je zde Smrž označen za *inženýra*⁴⁴. Je to tedy vypočítavý mamonář, který se pouze strachuje o to, aby nebyl ošizen, či mu neunikla příležitost k získání majetku. Avšak Vojta, syn zesnulé, celou dobu mlčí. Ozve se až v situaci, kdy na scénu přichází šátek po milované mamince. „*Silné ruce maje složeny na prsou, tupě hleděl do světnice.*“⁴⁵ Do té doby mlčí a jen přihlíží tomu, jak si příbuzní rozebírají věci po matce. I zde je vidno, že je Vojtův osud v cizích rukách a že se o věcech jedná bez ohledu na něj.

Jak již bylo zmíněno, to, jak světnice vypadá, vypovídá o lidském osudu a odráží se v ní také momentální nálada a vztahy mezi lidmi. Například v situaci, kdy Vojta zlákan chodí za Karlou, je světnice Kalibových vylíčena v jasných barvách. „*Jasně paprsky vnikající okny do světnice tvořily na lavici a na podlaze světlá místa, jichž do délky stále přibývalo.*“⁴⁶ Jasně paprsky světla, jako jakási naděje. Opět to koresponduje s jejich náladou, opět to odpovídá jejich duševnímu stavu a tomu, co prožívají. U Kalibů tak mají alespoň chvíli naděje, že po smrti milované maminky bude zase dobře. O vánočním čase je světnice osvětlená vlídně a starému Kalibovi se u mladých tuze líbí, koresponduje to tedy opět s náladou obyvatel. Lze totiž říci, že tento čas v rodině ještě nebyl časem zcela nešťastným. Naopak po hádce je světnice vylíčena jako šerá a tichá. V závěru románu, a to v situaci, kdy se Vojta vrací z vězení, se v chalupě svítí. Toto světlo by se také dalo pochopit jako jakási naděje. Naděje, že na něho doma čekají.

„*Na černou hodinku přicházeli Smržovi nebo Kalibovi zašli k nim. Tu se hovořilo víc i živěji a Vojta míval ty chvíle odpočinku rád; už před svatbou se na ně těšil, líče si je nejkrásnějšími barvami.*“⁴⁷ V románu má hlavní hrdina určitá životní očekávání, která se však nesplní a přichází zklamání. „*Ted' byly tu, ale něco mu v nich přece scházívalo, něco, co mělo rozehřát, rozradostnit, osvětit starou světnici jasným štěstím.*“⁴⁸ Vojta čekal, že se po příchodu ženy rozsvítí ve světnici jakési temné šero, ale marně. Dočkal se pouze chladného zacházení a tolik očekávané štěstí nepřicházelo. „*To tu scházelo a Vojta na to marně čekal. Tichý stesk mu počínal prolínati hlavu i hrud'.*“⁴⁹

⁴⁴ Tamtéž, s. 7

⁴⁵ Tamtéž, s. 6

⁴⁶ Tamtéž, s. 38

⁴⁷ Tamtéž, s. 78

⁴⁸ Tamtéž, s. 78

⁴⁹ Tamtéž, s. 79

To, že v chalupě u Kalibů došlo ke změně, můžeme zaznamenat i z Vojtových úvah, kdy komparuje chování panímámy Boučkové s chováním své maminky a vzpomíná. Panímáma Boučková je pouze krutá a chladná. Takové chování Vojta a vlastně celá domácnost nezná. Zná pouze dobrotu a starostlivost zesnulé maminky. „*Mluvili, žili jako dřív, ale toužný stesk ve Vojtově hrudi zhutněl. Cítil, že jasna a tepla je v jeho domácnosti ještě méně než dřív.*“⁵⁰ Chalupa spolu s obývajícími přichází nejen o harmonii i rodinnou pohodu, ale zaznamenává změnu i v hospodaření jako takovém. Karla spolu s panímámou se do fyzické práce téměř nezapojují a označení *hraběnky* je zde zcela namístě. Vojta tedy veškerou práci musí obstarat sám a marně čeká na pomoc od ženy, kterou si z lásky vzal. „*V Kalibově chalupě bylo pak živobytí, jako by tam ležel umírající...*“⁵¹

Za dob hospodaření vlídné a pracovitě matky Kalibovy byli dokonce sjednání lidé na stravu, tak jako v chalupách ostatních. Nyní však nastává změna a Boučková odmítá v tomto zvyku pokračovat. „*Stalo se, jak si ženské přály, Kalibovi jediná ve vsi jednali pak beze stravy.*“⁵² Není to ovšem jediná věc, kterou si Boučková prosadí. Vojta je například nucen hradit veškeré výlohy za soudy kvůli nesprávně odvedenému výměnku, a peníze si musí dokonce i půjčovat. Postupně si tak všímáme úpadku a tragédie nejen lidské, ale úpadku celého rodu a hospodářství.

V momentě, kdy je Vojta za mřížemi a starý otec utrápen umírá, vyhasíná jeho život a zhasíná i tak světlo v oknech chalupy. „*V oknech chalupy byla také černá tma. Ženské se tam bály a šly na noc ke Smržům. Starý Kaliba spal v celém svém hospodářství sám a sám...*“⁵³ Chalupa je temná, bez jakékoli naděje. Pomyslný plamínek naděje zhasl.

3.4 Motiv okna a víry

Motiv okna, jako spojnice se světlem, se světlem jakožto s naší základní životní jistotou. V případě tohoto románu lze okno chápat také jako spojnici s pravdou. Jako prostor, skrze nějž hlavní hrdina vidí a poznává čistou pravdu. „*Za stolem stál voják – měl černé vlasy, knírky, oči mu svítily, tváře hořely; blůzu měl rozpjatou a v ruce držel –*

⁵⁰ Tamtéž, s. 104

⁵¹ Tamtéž, s. 177

⁵² Tamtéž, s. 130

⁵³ Tamtéž, s. 190

– ⁵⁴ Ono světlo lze chápat také jako jakési rozsvícení ve Vojtově hlavě a procitnutí jeho samotného. Již se mu rozsvítilo, již není slepý a poznává skutečný stav věcí, poznává krutou pravdu. „*Kadlíku, Kadlíku, řekni: tata – ta – ta – ta – ta – ta – ta – ta!*“ *křičela Boučková a smála se hlasitě, rozpustile. Vojta se oběma rukama chytil za vlasy, jako by je chtěl i s kůží strhnouti s hlavy, a zachrčel: ,Tak proto – tak proto - ‘* ⁵⁵

S oknem také úzce souvisí víra, konkrétně odkaz ke křesťanství a k symbolu kříže. Okno jako takové je tvořeno okenním rámem a křížem. Samotný kříž by se dal pochopit také jako symbol určité ochrany. Odkazy ke křesťanství a víře se v díle vyskytují hojně. Víra jako naděje, jako jediná jistota, která člověku zbývá a k čemu se může uchýlit v těžkých chvílích. „*Vždyť já ti, hochu, nemám za zlé, nemysli si, ale neměl bys být tak prudký; mlč, já vím, co jsi zkusil a jak ti je, ale podívej se na mne, hochu, vždyť se už sotva belhám, a na maminku si vzpomeň, snad ti to pomůže, a k Bohu volej o pomoc v tom hrozném trápení – ‘* ⁵⁶ „*Prosím tě, hošíčku, prosím tě, všechno bude dobře, jenom pamatuj na Boha, na nebožku maminku a na mne, ‘ prosil ho otec.*“ ⁵⁷

Člověku může víra dát naději svým řádem, který křesťanství bezpochyby poskytuje. Onu naději v křesťanský řád můžeme sledovat v situaci, kdy z Kalibovy chalupy odchází Boučková a Karla spolu s dítětem. Vojta tudíž osamí a je pohroužen do hlubokého smutku. V této situaci se vrací do stavení starý Kaliba, aby se mohl o syna postarat a pomoci mu v této těžké situaci. Vojta také společně s Kukulkou chodí do mlazovského kostela a zde se dovídáme fakt, jakési dobré znamení, že se Vojta v kostele velmi nábožně modlil a poplakal si též na matčině hrobě. Stále má určitou naději, stále věří.

V díle se objevují i křesťanské zvyky, spojené s křesťanskými svátky, a to hlavně čas Vánoc, například chození na půlnoční. Je zde vylíčen i čas adventu, účast na rorátech, i zmínka o liturgických písních, které tuto mši doprovázejí.

⁵⁴ Tamtéž, s. 198

⁵⁵ Tamtéž, s. 198

⁵⁶ Tamtéž, s. 175

⁵⁷ Tamtéž, s. 177

3.5 Motiv práce

Úlevu, naději, jistotu a únik od životních strastí nachází člověk nejen v náboženství, ale i v práci. Práce hraje důležitou roli v životě lidském, pomáhá udržovat člověka při životě. Poskytuje mu zdroj obživy i duševní oporu. V díle je tento fakt velmi patrný. K práci se člověk uchýlí, když ho vše v životě zradilo, zklamalo, opustilo. Práce je jistota, která na člověka vždy čeká. Práce je pro člověka nadějí, že stále ještě něco má, že mu stále ještě něco zbývá. Toto lze velmi dobře vidět v části, kdy přichází jaro a Vojta se poprvé vydává do polí. Přichází doba, na kterou se během neveselého zimního období tolik těšil. Přichází úleva a radost z jistoty „*padala s něho tíže mnohých útrap, jež v zimě procítil, padala s něho jako ta hlína, jež se s radlice rozsýpala.*“⁵⁸ Vojta toto období raději od rána do noci tráví mimo domov konáním jakékoli práce, což mu poskytuje úlevu po psychicky vypjatém životním období.

Útěk a uchýlení se k práci můžeme zaznamenat nejen v době, kdy nastává jaro, ale i v situaci, kdy ženy odcházejí ke Smržům a odmítají se vrátit. V důsledkem jejich krutého chování se nešťastný Vojta neovládne, strčí svoji ženu, a dojde tak k jejímu zranění. Vojtovi jsou v prázdné chalupě jedinou útěchou domácí práce. „*Vojta konal domácí práce, jako by ho někdo honil; dobytku sloužil, dělal pořádek na komoře, přehazoval obilí, rovnal seno, slámu, mandele, a když řezal řezanku, jen to klepalo, cvakalo a crčelo.*“⁵⁹

Vztah nejen k práci, ale i k půdě a přírodě samotné je v knize také velmi výrazný. „*Celou zimu se těšil na jarní práce, na chvíle, až opět vyjede do polí, z nichž se ještě bude kouřit a jejichž hlínu bude cítiti v celé dolině; těšil se na palouky, na stráně i na meze, jež budou obrůstati svěží travou, z níž počne zaváněti mateřídouška; těšil se na aleje stromů, jež budou plny nalitých pupenů, z nichž vytrysknou světle zelené listky a bílé kvítky na rozklenutou, vysokou boží oblohu, pomněnkově modrou, bezoblačnou, i na skřivání jásavou píseň, jež z výše bude zurčeti a rozlévati se v celém dolu...*“⁶⁰ Kladný vztah k půdě je v tomto jarním období patrný i v celé vsi. Právě v tomto čase si totiž přirozeně lidé přichystávali suroviny pro svoji budoucí a leckde jedinou obživu v zimních měsících.

Pro Vojtu je práce nejen útěchou, ale i radostí z činnosti samotné. Má radost, když může pracovat, chce se o tu radost podělit, ale nemá s kým. Vypráví ženě, sděluje jí

⁵⁸ Tamtéž, s. 121

⁵⁹ Tamtéž, s. 176

⁶⁰ Tamtéž, s. 120

novinky z polí, zprávy o tom, jak se mu práce daří či nedaří. Ona však tyto zprávy přijímá vždy mlčky a bez účasti. Vojta má určitá očekávání, čeká, že z vyprávění o celodenní práci v poli bude mít žena radost stejně tak jako on a že tuto radost s ním bude sdílet. Stále doufá, že za ním přijde do polí, k čemuž však nedojde. Přichází tak další zklamání.

3.6 Psychologie

Román *Kalibův zločin* je bezesporu románem psychologickým. Jsme svědky psychologického vývoje hlavního hrdiny Vojty. Sledujeme to, jak se z čestného, přespříliš hodného a silně naivního člověka stává vlivem okolního světa psychicky labilní jedinec a vrah.

Co ale Vojtu vehnalo do této osobní tragédie? Bylo to nenaplnění osobních tužeb, životních očekávání, které lze ale označit za naprosto přirozené. Láska ženy, kterou si vzal, sdílení radostí i toho zlého, pomoc související se společným hospodářstvím, možnost trávení času se synem. Nic z toho však nepřicházelo. Měl určitá očekávání a nechápe, proč se věci udály jinak. *Proč šla k muzice bez něj? Proč ho chtěla za muže, když je k němu chladná? Proč se k němu takto chová?* Nejvýrazněji však Vojtu zasáhla právě tato odtažitost a krutost ženy, se kterou vstoupil do manželství z lásky. S tím souvisí i závěrečné odhalení zrady, které u Vojty způsobí neovládnutí se a zabití Karly v afektu. Z Karliny strany však cítíme po celou dobu převážně odpor a dá se říci, že i téměř nenávisť.

Po celou dobu děje Vojta neustále doufá a očekává, že se vše jeho v životě změní k lepšímu, což je až nepřirozené. Například v momentě, kdy žena odchází společně s matkou i dítětem ke Smržům, Vojta věří, že se vše navrátí do přechodného stavu. Pro tohoto naivního muže je naprosto samozřejmé, že se Karla s chlapcem vrátí zpět do chalupy. Tyto úvahy se objevují i ve vězení, kam ho dostala právě ona, ale i cestou z vězení. Naivita přetrvává, stále jim svým způsobem věří a věří i v to, že na něho po návratu bude žena čekat.

Každý konflikt, každé zklamání vede ke změnám v jeho chování. K návalům zlosti, které se stále stupňují a Vojta se před zraky čtenáře mění. „*Nitro jeho bylo plno kyselosti, jež se již počala měniti v nenávisť proti panímámě.*“⁶¹ Začne se také vyhýbat lidem

⁶¹ Tamtéž, s. 116

i vlastnímu otci. Obává se případných dotazů na domácnost, je až paranoidní, tuší že mu jistě každý vidí do života. „*V práci jsa pravidelný, silný jako mohutný stroj, jindy chodil sehnut, zamklý, nepodíval se do očí, hleděl k zemi, jenom časem se zpod zarudlých víček plaše rozhlédl.*“⁶²

V těžkých okamžicích lze nejprve zaznamenat smutek, který se postupem času mění v zoufalství, které pak přechází v agresi. Například v momentě, kdy prosí svoji ženu, aby se i s dítětem vrátila zpět do chalupy. „*Pojď k nám, Karlo!*“ *znova prosebně, vroucně žádal Vojta.*“⁶³ Dočká se pouze rány v podobě kruté a záporné odpovědi. Následuje nešťastný čin pramenící z Vojtovy bezradnosti. „*Vojta vyrazil zvuk jako škracený hafan a oběma rukama, vztekle ji chytil za krk.*“⁶⁴

Autor nám dává nahlédnout do myšlenek hlavního hrdiny a mi tak díky tomu můžeme pozorovat právě onen tragický vývoj i pád, zachycený s dramatickým rázem.

3.7 Šílenství

Šílenství jako cesta a vysvobození z lidského utrpení. Tohoto přesahu si lze povšimnout v závěru díla, kdy se Vojta vrací domů z vězení a předpokládá, že na něj doma bude čekat rodina. Doufá a věří, avšak jako už mnohokrát přichází zklamání, které je vystupňováno tím, že v chalupě spatří vojáka a Vojta si tak uvědomuje veškeré souvislosti. „*Kadlíku, Kadlíku, řekni: tata – ta – ta – ta – ta – ta – ta – ta!*“ *křičela Boučková a smála se hlasitě, rozpustile. Vojta se oběma rukama chytil za vlasy, jako by je chtěl i s koží strhnouti s hlavy, a zachrčel: ,Tak proto – tak proto.*“⁶⁵ Nešťastného Vojty se zmocňuje šílenství a v afektu zabíjí svoji ženu. Vojtovi se ovšem na okamžik vrací jasná mysl a uvědomuje si, co vlastně spáchal. Zabil ženu, kterou, ač ho týrala, miloval. V tu chvíli ho popadá zoufalství a tato slabost ducha je následována slabostí těla. „*Hrůza jím zalomcovala. Vyjeveně hleděl na dveře a hned zas k zemi. Svezl se na kolena a paže se mu natáhly k ženině hlavě. Ale vtom se zatřásl, ústa chrčivě zablabolila a také horní půle těla padla na zem, až hlava buchla do podlahy.*“⁶⁶ Jedná se tak o téměř jediné

⁶² Tamtéž, s. 154

⁶³ Tamtéž, s. 172

⁶⁴ Tamtéž, s. 173

⁶⁵ Tamtéž, s. 198

⁶⁶ Tamtéž, s. 199

konečné východisko z nesnesitelné, bezvýchodné a zdrcující životní situace. Jak od manželského trápení, tak i od těžkostí, které mu činila panímáma.

I samotnou smrt, která motiv šílenství v knize doprovází, můžeme také chápat jako vysvobození, jako cestu do světa bez utrpení a bolesti. Šílenství či zoufalství jedince může znamenat vyústění v takový stav, ze kterého už kromě smrti není jiného východiska. „*Vojta již z toho pustého temna neprocitl. Ale trvalo ještě řadu dní, než smrt nadobro zdusila jeho tělo, než ústa vyjekla naposled a než Kukulka otevřel okno světničky, aby dušička mohla vyletět...*“⁶⁷

3.8 Smrt

V románu se setkáváme hned s několika různými podobami smrti. První smrt, se kterou se čtenář setkává, a to hned v úvodu celého románu, je smrt matky Vojty Kaliby (viz kapitola 3.1 *Časoprostor*). Jedná se tak o jediné přirozené úmrtí v celém románu. Smrt po období léta, po období těžké fyzické práce například v polích. Tato smrt přináší rodině nejen bolest, ale je jakýmsi spouštěcím mechanismem událostí a jevů, které nevyhnutelně následují – Vojta je nucen se oženit a převzít hospodářství. Nejen okolí, ale i čas a situace, ve které se po smrti matky ocitl, na něj vyvíjí tlak. Lze tedy říci, že tato smrt do jisté míry odstartovala veškeré zlé události, z kterých pramení i úmrtí další.

Dále v románu následuje smrt Karlina otce Boučka. „*Umřel ve spaní. Pánbůh mu dal smrt, že si ji ani nezasloužil.*“⁶⁸ Odkrývá se nám tak v tomto momentě ještě více povaha Boučkové, která sice žije se starým Boučkem odloučeně, ale v souvislosti s jeho smrtí se zachová nelidsky. „*„Ale máte vy štěstí, ‘spustila zase stará, ještě nejste spolu on umře!’*“⁶⁹ Upřímnou radost z úmrtí neskrývá, pouze ji na moment vystřídá hněv způsobený skutečností, že veškeré náklady s pohřbem spojené musí hradit ona. Neopomene ani zmínit, že mladí nyní díky smrti Boučka budou brát výměnek celý. I přes úmrtí Karlina otce veselku vystrojí. „*„Je to, lidé, co říct, ani tejdén tomu není, co vynášeli tátu, a teď tak vejskají. Jenom aby nedovejskali!*“⁷⁰

⁶⁷ Tamtéž, s. 200

⁶⁸ Tamtéž, s. 56

⁶⁹ Tamtéž, s. 56

⁷⁰ Tamtéž, s. 60

Z předešlé kapitoly se dovídáme, a to od samotného Boučka, co vše od Boučkové zakusil. Z chalupy byl vyhnán a z jeho řeči lze soudit, že ho doma ženy i trápily. Dále o něm jeho žena tvrdila, že utrácel a pil, což je, jak vidno z jeho návštěvy u Kalibů, částečně pravda, ale majetek rozprodávala Boučková. „*Mluvívalo se tak, něco jsem slejchal o nich, ale tomuhle taky kouká z očí, že si rád zavdá.*“⁷¹ „*Tak, tak – ale řekni mi, korec pole se tak hned nepropije!*“⁷² Činila mu zle a z její strany se dočkal pouze intrik. Mnoho radostí na zemi neměl a pouze dřel.

Smrt v jeho případě je nejen důsledkem toho, jaký život vedl, ale též je to i vysvobození právě z tohoto stylu života a z trápení, která mu Boučková činila. „*Jináč to tam, jak jsem vyrozuměl, asi nebude, nežli že stará má na tom taky velkou vinu.*“⁷³

Osud starého Boučka tak v tuto chvíli přichází jako varování pro Vojtu. Varování skrze muže, který s Boučkovou žil a život jeho dopadl tragicky.

3.8.1 Ztráta domova a smrt

Další smrtí a také další smrtí způsobenou zlými úmysly a krutým zacházením je smrt starého Kaliby. Starý Kaliba je po celou dobu nucen přihlížet trápení svého syna. Zlomen putuje ze soudu domů v doprovodu svého věrného přítele Kukelky. „*Nebýti Kukelky, byl by se stěží dostal do Ostružína. Celou cestu se mu nohy jen pletly a ulehl, sotva přišel do chalupy.*“⁷⁴ Dozvídáme se, že Vojta je odsouzen k trestu čtyřnedělního vězení, který nastupuje okamžitě. Řečeno i přímo autorem, a to ústy Kalibovy dcery Nány: „*Po tom soudě se už nevzpamatoval, šlo to hůř a hůř. Z chalupy ho vyhnaly ještě ten den, musel do svého –*“⁷⁵

Starý Kaliba je po soudu vyhnán z chalupy. Z chalupy, která byla po léta domovem pro něj i jeho rodinu. Boučkovou byl vyhnán tak necitelně, že ho to v závěru stojí život. „*Tak, pantáto, odeberte se do svého, tady zas ty čtyry neděle budeme my,*

⁷¹ Tamtéž, s. 44

⁷² Tamtéž, s. 44

⁷³ Tamtéž, s. 44

⁷⁴ Tamtéž, s. 178

⁷⁵ Tamtéž, s. 181

snad nám neupřete, že tady máme právo. ‘⁷⁶ „,,(...) vždyť snad je tuhle dcera ve svém!’⁷⁷

Leže na smrtelné posteli, touží se ještě shledat se svým synem, kterého již však nespátří. Starý Kaliba umírá.

3.8.2 Smrt Karly

Za vyvrcholení celého románu lze považovat smrt Karly. Nejen vyvrcholení románu, ale i vrcholení a vyústění Karlina krutého chování a zacházení s Vojtou. Tragédie v podobě Karlina zabití je však způsobena zejména odhalením pravdy, že dítě, které pro Vojtu bylo jedinou radostí, není jeho. Zabíjí, ale jen okamžik rozhoduje o tom, že motykou usmrtí ne vojáka Rachotu, ale Karlu. Karla je tak zabita v afektu, který plyne ze zrady a pochopení všech *proč*. Vojtův nešťastný čin je dán okolnostmi, které zapříčinila sama Karla. Smrt je tedy jakýmsi trestem, ale i odměnou, a to pro Vojtu. Následuje smrt jeho samotného, která je poslední smrtí celého románu. Jeho utrpení končí (viz kapitola 3.7 *Šílenství*).

V *Kalibově zločinu* se tak čtenář setkává se smrtí tragickou a násilnou z nešťastné lásky, se smrtí předčasnou a tudíž nečekanou, ale i se smrtí přirozenou, která je nevyhnutelným vývojem a schylováním se lidského života ke svému konci.

3.9 Motiv šátku

V románu hraje významnou roli šátek po Vojtově zesnulé matce. Šátek, jako památka po matce, kterou tolik miloval. Šátek, jako vzpomínka na dobu, kdy žila, kdy bylo štěstí a život bez starostí. V tomto románu šátek symbolizuje i určitou pobožnost člověka. Nebožka v onom šátku chodila do kostela. Důležitý byl jak pro ni, a to proto, že v něm chodila právě pouze na bohoslužby a byl to šátek sváteční, tak i pro syna Vojtu, a to jako vzpomínka na ni – vždy ji v tom šátku vidí, jak kráčí ke kostelu. Není to tedy pouhá součást dobového oděvu, ale jakýsi symbol lásky k matce i k víře.

Šátek se objevuje již v úvodu samotného románu, a to v situaci, kdy si rodina rozděluje pozůstalost po zesnulé matce (viz kapitola 3.3 *Světnice Kalibových*). Chtíč

⁷⁶ Tamtéž, s. 178

⁷⁷ Tamtéž, s. 178

a touha po majetku je v této situaci více než zřejmá a bezcitné handrkování o majetek přeruší mladý Vojta, a to ve chvíli, kdy přichází na pomyslnou řadu právě matčin šátek. Již zde poznáváme Vojtův charakter. *„Pak roztáhla hnědý vlněný salup, pokrytý esovitými světlými tvary. „Ten mi nechte!“ Ta slova řekl mladý Kaliba, a odstoupiv ode dveří, natahoval ruku po šátku. Smrž se rachotivě zasmál. „Prosím tě, co s tím budeš dělat?“ „Maminka v tom šátku chodila do kostela; když jsem ji vyhlížíval, vždycky jsem se díval po tom salupu, a jak si na ni vzpomenu, vidím ji v něm.“*⁷⁸

Je to skromný a až přílišně hodný člověk, chce pouze šátek a na ostatním majetku mu vůbec nezáleží. Jde mu pouze o památku. Jak o něm otec výstižně pronese, je to dobrotisko a kdyby otec nebyl při dělení majetku přítomný, rozdal by Vojta vše. Šátek po mamince, tedy víra a vzpomínka, jsou pro Vojtu důležitější než mamon. Tato nepřímá charakteristika hlavního hrdiny je zde kladena do protikladu k sestřině otázce a až necitlivé shánce po matčině halence. – *„Tu má Náno, maminka do hrobu!“*⁷⁹

Vojtova láska k matce i k Bohu je zřejmá i v momentě, kdy se v doprovodu Smrže vydává na námluvy. Vojta se cestou zahledí na městečko Mlazovy, kde zdálky ční kostelní věž. Věž, pod kterou spí jeho matka. Vzpomíná na dobrosrdečnou maminku, která ač snášela spoustu starostí, vždy dokázala poradit. *„Když by to už muselo být, aspoň by poradila, všemu tak dobře rozuměla.“*⁸⁰ Zde je nám opět připomenuto, jak mnoho svou matku miloval. Jako by v těžké situaci, strachu a obavách z nové životní situace s ním matka i bůh stále byli. Byli při něm a byli mu oporou.

Po přistěhování obou žen ke Kalibovým, si můžeme povšimnout výrazného kontrastu v chování Vojty, který je plný radosti a celkově je stále dobrosrdečný a chování Karly, která je zcela bez zájmu a celkově chladná. V situaci, kdy Vojta Karle přinese šátek po mamince, pro něho předmět tak důležitý, se mu obě ženy však vysmály. *„Tu se Vojta vracel, a přinášeje loktušku po mamince, ukazoval ji ženě: „Podívej se, tohle jsem si nechal po mamince, chodívala v tom do kostela; kdyby se ti líbila, mohla bys ji taky někdy nosit.“*⁸¹ Už v počátku můžeme vidět náznak skutečné povahy obou žen i falešné lásky z Karliny strany. *„Karla vzavši loktušku, srdečně se rozesmála, a držíc ji roztaženou proti světlu, pravila: „Podívejte, co mi dává, abych v tom prej chodila do*

⁷⁸ Tamtéž, s. 8

⁷⁹ Tamtéž, s. 8

⁸⁰ Tamtéž, s. 18

⁸¹ Tamtéž, s. 75–76

kostela! ‘Panímáma se také zasmála: ,Ne, vy, zeťáčku, rozumíte nynějšímu světu! Co měla nebožka lepšího, to dal jiným, prastarou loktuši si nechal. Vždyť by v tom byla lidem pro smích!’ ⁸² Kdyby Vojtu měla jeho žena skutečně ráda, vzala by si šátek od něho, aby mu udělala radost. Věděla dobře, jak mnoho mu na tomto šátku záleží. Jedná se tak o další Vojtovo nenaplněné očekávání. *„Vojta byl rozpaky a studem zardělý. ,Inu, že je stará, vím, ale myslil jsem proto, že je po mamince.’* ⁸³

V necitlivém počínání stran šátku však paní máma pokračuje a z její strany dochází k jakémusi znesvěcení šátku, který byl šátkem slavnostním. *„Ještě bych vás o něco poprosil, panímámo, ‘vzpomněl si, ,ten salup, v kterém běháte, nosila ho má nebožka jen v neděli, nosila ho tolik let a byl pořád pěkný; trochu mě mrzí, že v tom běháte pořád – a víte, nemůžu to vidět –’* ⁸⁴ Boučková však intrikaří a skutečnosti související se šátkem značně překrucuje. *„Už se, pantáto, nezlobte, že mne zas vidíte v tom salupu; dala jsem ho Vojtovi, ale ten se zle rozkřikl, že dcerám jste dal všechno, jemu jenom ten salup a že mu nikdo nemá co poroučet! Nebylo pomoci, musela jsem ho zas vzít!’* *upřímně vyprávěla, tváříc se tuze dobrácky, a honem zas ubíhala.* ⁸⁵

Šátek má důležitý význam pouze pro Vojtu. Pro něj to není pouhý šátek, pouhá obyčejná věc. Je mu vzpomínkou na matku. To ona mu dala tuto důležitost. Milovaný člověk tak nadále žije ve vzpomínkách, které jsou uloženy právě v tomto šátku.

3.10 Příroda a člověk

Stav přírody, přírodní pochody a dění v přírodě obecně vždy koresponduje s prožíváním člověka, s počiny daného jedince a s tím, co se v jeho životě momentálně odehrává. Tento jev je v celém románu velmi výrazný, a to zejména v těch situacích, které by se daly označit jako situace pro hrdinu románu tragické a zlomové. Vojtův osud a klíčové situace jeho života lze tedy stručně shrnout a doprovodit právě několika přírodními stavy odpovídajícím tomu, v jaké životní situaci se právě nachází.

První výrazný souhlasný stav mezi přírodou a člověkem nastává již v okamžicích, kdy hlavní hrdina dochází k Boučkovým na námluvy. Vojta je smutný a má z celé

⁸² Tamtéž, s. 76

⁸³ Tamtéž

⁸⁴ Tamtéž, s. 101–102

⁸⁵ Tamtéž, s. 104

nadcházející situace velké obavy. Cestou za svou budoucí ženou si také posteskuje nad smrtí matky, která by mu, v této pro něj nelehké situaci, dozajista poradila (viz kapitola 3.9 *Motiv šátku*). V těchto chvílích panuje tesklivý podzim.

Tato rovnováha panuje i v čase nastává po námluvách, konkrétně ve chvílích domlouvání svatby a tím tedy i uzavření definitivní smlouvy a jakéhosi *paktu*. Vojta to má již spočítané, stále je naivní a netuší, jak to bude dál v jeho životě vypadat a co tragického se v budoucím čase stane. Vše je zatím pod rouškou tajemství zahaleno, stejně tak jako hřeben hor. „*Hřeben Krkonoš a všichni ti jejich kamenní, zachmuření obrové nadobro zmizeli v hlubinách mlh hustých, dalekých, tajemných...*“⁸⁶ Při uzavírání smlouvy je přítomen i otec Vojty, starý Kaliba, který je počínám panímámy Boučkové nepříjemně zaskočen, zejména tím, že Boučková chce z dcery učinit poloviční zápisnici a chce se do chalupy Kalibových nastěhovat spolu s dcerou. Mezi starými tak zavládne nepříliš idylická atmosféra, a i onen podzimní den je vylíčen jako pochmurný a tesklivý.

V momentě, kdy si mladý Kaliba stěhuje do chalupy Kadlu, již svou ženu, odpovídá chování, prožívání, vystupování postav i aktuální stav počasí a okolní přírody obecně. „*Rozletěly se chumle sněhových mraků a modré nebe se rozklenulo nad zemí. Slunce se blankytně roztřásl, ale po kopcovité krajině bylo jediné bělo sněhové, jímž se země, opět na kost utuhlá, ještě obalila.*“⁸⁷ Země byla na kost utuhlá a mrazem prostoupená stejně jako samotná Karla.

„*Hřbet bílých Krkonošů rýsoval se zředa na severozápadním nebi, jenom vrchol Sněžky byl obtočen mlhou jako starým bezbarvým turbanem.*“⁸⁸ Lze říci, že stejně tak jako vrchol Sněžky, tak i Vojta, hlavní hrdina, vrchol a styčný bod celého románu, je obestřen jakousi mlhou a je oslepen a nevidí před sebe, ani není schopen předvídat následky svého počínání. „*Bílé byly střechy chalup, běl se chvěla na řasnatých větvích lesních a kostry stromů mezi poli stáli teď nehybní, jako ze sádry.*“⁸⁹ Již není pro Vojtu cesty zpět, je to pevně dané, ukotvené, upevněné. „*Jenom vrabci a strnadi skákali kolem stavení a kvíčaly s kropenatými náprsenkami přeletovaly nebo pohupovaly se na kytkách*

⁸⁶ Tamtéž, s. 52

⁸⁷ Tamtéž, s. 63

⁸⁸ Tamtéž, s. 63

⁸⁹ Tamtéž, s. 63

zmrzlých jeřabin...“⁹⁰ Jeřabiny jsou dle druidů považovány za symbol ochrany. Ty jsou však nyní zamrzlé a Vojta je tudíž bez ochrany.

V situaci, kdy Karla i přes Vojtovi prosby odjíždí do rodných Vidovic, jsou Vojtovy myšlenky autorem přirovnány k černým chuchvalcovitým mrakům. Vojta tuší, že se žena nechystá pouze domů, ale že jde i k muzice. Přichází myšlenky na Karlina bývalého milence Rachotu a Vojta je tak pevně přesvědčen, že jsou smluveni. Vojty se zmocňuje neklid, který ovládá jeho tělo i mysl. „*Nad bílou plání a nad zmrtvělým, zledovatělým hvozdem se valily bělavé, šedé a černavé chuchvalcovité mraky; valily se, plovaly i koulely jako ty myšlenky ve Vojtově hlavě...*“⁹¹ Nešťasten o tom stále dokola přemítá.

„*Obrysy lesních vrcholů zazářily, temné sněh dostávaly barvu světlejší, až celá ta hradba z korun lesních stromů stála v jediné jasné záplavě. Prostorami mezi kmeny svítilo nejdřív bledě růžově, potom jako čistá měď, konečně zazářilo žhavě, jako by tam za lesem stál zlatý zámek z pohádky.*“⁹² Tento popis přírody přesně odpovídá i aktuální životní situaci hrdiny. V době po narození syna je Vojta šťasten a spokojen. Šťastný je také proto, že se v tomto ročním období může oddávat fyzické práci, která je pro něj také nesmírnou radostí a v dobách zlých oporou (viz kapitola 3.5 *Motiv práce*).

„*Ranním chladem se rychle rozléval sluneční pal.*“⁹³ Tento stav přírody lze přirovnat k momentálnímu vztahu Karly a Vojty. Karla je chladná a z Vojtova chování k ženě lze stále vycítit vlídné a vroucí teplo pramenící z jeho dobrosrdečnosti.

Po hádce Vojty a obou žen, kdy je vyhodí z chalupy a sám odejde do polí, je již pomyslná a až nezvratná temnota ve Vojtově životě. Naděje na lepší časy doslova *zanikla v temnu*. „*Byla hluboká a velmi tmavá noc, takže i bezhvězdná klenba oblohy zanicla v temnu.*“⁹⁴ Když po odchodu z chalupy přetrvávají ženy u Smržů a Karla se odmítá k muži vrátit i přesto, že spolu mají dítě, je příroda vylíčena v nešťastném duchu. „*Venku bylo pochmurno, nevlídno; na nebi se vlekly husté, popelovaté chumle, vzduch byl pln vlhkého chladu a země rozmoklá, blátivá.*“⁹⁵

⁹⁰ Tamtéž, s. 63

⁹¹ Tamtéž, s. 111

⁹² Tamtéž, s. 150–151

⁹³ Tamtéž, s. 151

⁹⁴ Tamtéž, s. 163

⁹⁵ Tamtéž, s. 169

„Země byla již utuhlá, na polích a na zahradách ležel sněhový poprašek, větve stromů byly obaleny pavučinatým jíním. Na mdlé, šedé obloze se málokterého dne ukázal jasnější ostrůvek krabatých, mramorovaných obláček.“⁹⁶ Toto dění v přírodě je v souladu s nešťastnou situací v rodině Kalibových. Zklamáný a nešťastný Vojta je doprovázen k soudu svými blízkými, svým starým, milujícím a vyčerpaným otcem, kterého verdikt soudu zlomí (viz kapitola 3.8.1 *Ztráta domova a smrt*).

Za klíčové situace, kde je tento souhlasný jev mezi člověkem a přírodou zcela nepochybně výrazný, lze označit momenty spojené s věznicí. Konkrétně pobyt samotný, ale zejména návrat z věznice domů. „Postavil se proti oknu, takže světelný pruh se mu rozlil po hlavě i po prsou, a zahleděl se vzhůru. Celé okno bylo v rudé záplavě a všecka obloha, již bylo viděti, samá rozžhavená měď, čím výše tím světlejší, místy poněkud do fialova, jinde až zlatě žlutá, tu hladká, tam rozrytá jako rybníčný břeh a zase načechraná a rozkadeřená jako hladina za prudkého větru, jako sněhová krajina po bouři...“⁹⁷ Rudou či červenou barvu, která v této situaci dominuje, lze dle *Slovníku symbolů* chápat nejen jako symbol lásky, ale i jako symbol nenávisti a nezkrotných vášní.⁹⁸ Jedná se tak o jakousi předzvěst budoucích okamžiků.

Po propuštění z vězení a při následné cestě domů vládne sice venku šero, stejně jako ve Vojtově bolavé duši, ale chvílemi se objevuje naděje, která je vyjádřena například žlutým zářivým světlem či bílým sněhem. Zářivé světlo, které je nadějí, že na něj doma žena i s dítětem čeká, že konečně budou žít šťastně a bez trápení. Světlo jako povzbuzující důvěra v budoucnost. „Bylo již hodně šero; v mlhavém zimním vzduchu se tu a tam rozlévalo žluté světlo petrolejových luceren a také okna domů zářila do náměstí.“⁹⁹ „Ležící sníh prosvěcoval temno.“¹⁰⁰ Shoduje se to naprosto s tím, jak se Vojta při návratu domů cítil. Chvílemi se ještě cítil pozitivně, chvílemi ještě temnotu malý plamínek naděje prosvítí, místy v kraji kmitají světélka jako chvilkové záchvěvy naděje ve Vojtově životě.

„Mlhovité páry se mu ploužily kolem hlavy.“¹⁰¹ Stejně tak jako Vojta, který nechápe, proč se to všechno stalo, proč se k němu žena takto chovala. Zpětně si přehrává

⁹⁶ Tamtéž, s. 177

⁹⁷ Tamtéž, s. 180

⁹⁸ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 42

⁹⁹ RAIS, Karel Václav. *Kalibův zločin*. Praha: SNKLHU, 1959, s. 191

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 192

¹⁰¹ Tamtéž, s. 195

některé momenty ze svého života a nedokáže je pochopit. Jeho hlavu i myšlenky doslova obalují *mlhovité páry*.

„*Kolem cesty byla šerá noc, v ní plno sněhového běla, ale dále do lesa černá tma, z níž syčel jenom jemný, tajemný dech.*“¹⁰² Vojta má sice naději a stále doufá, ale po všem zlém, co se v jeho životě odehrálo, má strach a přes toto temno netuší, co bude s jeho životem nadále.

¹⁰² Tamtéž, s. 194

4 Západ

4.1 Podoby západu

V tomto díle se čtenář setkává hned s několika pomyslnými *západy*. *Západ* zde nefiguruje pouze jako metafora smrti – *západu* tedy závěru života, ale je také metaforou záhuby, zkázy, tragédie či odchodu a loučení hojně se v díle se vyskytujících. Figurují zde tedy dva druhy loučení. Jedním je loučení přirozené pramenící ze smrti člověka. Druhým druhem loučení či veškerá jiná loučení lze označit jako loučení daná společností a její situací.

Zkáza či záhuba života může pro jedince pramenit i z prostředí, ve kterém je nucen žít. Zde se výraz *západ* překrývá s výrazem *zkáza*, kterou je pro postavy románu právě chudá vesnice Studenec. „*Ne blahobyť – strádání, ne odpočinek – lopota!*“¹⁰³ Postava řídicího Pondělíčka je právě tou postavou, které se tato skutečnost nejvíce dotýká.

Tímto dílem chtěl Rais poukázat na chudé poměry, které v tomto kraji panují. V souvislosti s tím, byl pro Raisův život významný pobyt na Hlinecku, konkrétně v Trhové Kamenici a v Hlinsku. Důležitým byl zejména proto, že právě tento kraj ho inspiroval k prvním pracím a poskytl mu námět k tvorbě románu *Západ*. Po příjezdu do tohoto prostředí byl svědkem bídy lidí, kterým ale nedokázal pomoci. Rozhodl se proto, že bude alespoň psát o jejich životě.¹⁰⁴

Rodina řídicího Pondělíčka, která byla nucena se po jednom nešťastném incidentu odstěhovat z prostředí, kde byl blahobyť pro všechny, se tak ocitá ve Studenci, kde pro ně žití není vůbec jednoduché. Manželé Pondělíčkoví mají šest dětí. Z předchozího bydliště, které nebylo od města vzdálené, by mohli později starší synové docházet na gymnázium, což ve Studenci není možné. Na studiích je pouze nejstarší syn a druhý nejstarší, který již studovat nemůže, odchází do učení, což se neblahým způsobem podepíše na jeho zdraví. Pondělíčka tato skutečnost velmi trápí. Rodina je pro něj vším a přál by si, aby se jeho děti měly v životě dobře a mohly se věnovat tomu, čemu by samy chtěly. Trápí ho, že dětem nemůže dopřát nic lepšího. Také finančně si rodina pohoršila. V místě předchozího

¹⁰³ RAIS, Karel Václav. *Západ*. 3. vydání. Praha: Česká grafická unie, 1911, s. 358

¹⁰⁴ MAŠÍNOVÁ, Leontýna, Jaroslav MACHYTKA, František KOUBEK a Jaroslav JANEČEK. *Karel V. Rais: Studie, vzpomínky, dokumenty*. Lázně Bělohrad: Místní národní výbor v Lázních Bělohradě, 1959, s. 106

bydliště měla rodina osm korců polí výborné půdy, zde ve Studenci však mají pouhé tři korce horské kamenité půdy.

Z důvodů veškerých peripetií a výdajů, zde v této rodině sledujeme jeden z mnoha *západů* tohoto románu, a to úpadek a tragédii rodinnou.

4.2 Farář Kalous

Postava Kalouse je nám představena jako postava starého muže, který již smířlivě vyhlíží svůj *západ* – závěr života. Jeho duši však postupem času zlomí několik odchodů a jednotlivá, velmi emotivní loučení. Sám je ale s vlastní smrtelností smířený a smrt pokorně vyhlíží. Velkou nespravedlnost vidí ve skutečnosti, že v jeho blízkém okolí stůnou lidé velmi mladí, či umírají lidé, kteří jsou o mnoho mladší, než je on sám. V těchto chvílích se Kalousovo smířlivé čekání mění v nedočkavost a až v lačnost po smrti vlastní. „*Já jsem tu ještě – a hošek stůně! Smutno – smutno* –“¹⁰⁵ Smrtí je obklopen, je svědkem úmrtí jednotlivých generací, zatímco sám zažívá vleklé čekání na smrt vlastní. „*Pane na nebesích – stáda ubývá, a pastýř nic neví! Pěkný pastýř!*“¹⁰⁶

Po smrti výrazně touží i v době, kdy jeho milovaná sestra chřadne a on si čím dál více uvědomuje, že jej nejspíš v brzké době již navždy opustí. Přeje si odejít ze světa dříve než jeho sestra, protože se jejího odchodu na věčnost i následné emocionální rány velmi obává. „*V tiché noci, v smutné samotě víc a více vzrůstala myšlenka, že Kristinku ztratí nadobro. Hrůza ho pojímala, úzkost, tak že by byl utíkal, kdyby možno bylo hoří a děsům budoucích dní uniknouti. Bože na nebi, což nezbyvá v tom stáří nic jiného než loučení?*“¹⁰⁷

Jeho sestra Kristinka je nejen jeho hospodyní, která mu vaří a stará se o domácnost celkově, ale s láskou pečuje i o samotného faráře. „*Obědval si Toničku?*“¹⁰⁸ *dětinně ptala se Kristinka.*“¹⁰⁸ Střeží ho a opatruje, je jeho pravou rukou, je vždy při něm. S veškerými činnostmi mu pomáhá s naprostou samozřejmostí, ať už vstát z postele či se obléci. Jak sám farář říká „*hospodaříme tu spolu*“¹⁰⁹. Kristinka je jeho druhou polovinou, což je

¹⁰⁵ RAIS, Karel Václav. *Západ*. 3. vydání. Praha: Česká grafická unie, 1911, s. 263

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 289

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 139

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 82

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 128

výrazné zejména v době, kdy oba onemocní. Farář je nešťastný, že nemohou být spolu, že nemůže utěšit jeden druhého. „*Kdybych alespoň mohl běhat, abych seděl u ní.*“¹¹⁰ Každý od něho utíká, každý ho opouští. Pouze sestra věrně zůstala a vše mu obětovala. Nikdy však nezanaříkala.

Když jsou spolu se sestrou pro neduhy stáří upoutáni na lůžko, vyhlíží Kalous jaro. Jaro jako teplo a naděje pro oba. Naděje, že bude lépe, že bude konec všeho zlého. Kristinka se tohoto tepla však již nedožije. Tepla, které by uzdravilo tělo i duši.

Sám Kalous si je vědom, že čas jemu odměřený již uplynul a že již dávno měl ze světa odejít. Cítí se být nadbytečným, již k ničemu nepotřebným. „*Jsem už jako kniha bez listů.*“¹¹¹ Přirovnává se ke knihám, které tolik miloval, v kterých, když byl pln života, tak rád četl. Sama kniha plní svoji roli pouze když je někým čtena. Kniha bez listů, však již není k užítku, stejně jako starý nemohoucí farář.

Jít na odpočinek a odejít z fary ale Kalous odmítá. Přeje si, aby byl, až ten čas nastane, vyneseno z fary, ne z chalupy. K tématu případného odchodu z fary pak dodává, že sám netuší, kam by nyní, po těch dlouhých padesáti letech, měl jít – „*Tahejte ted' ty kořeny!*“¹¹² Odchodem z fary by ztratil pevný základ, domov a smysl života.

Postupné ztráty a loučení se stupňují. V závěru pak vygradují smrtí a odchodem faráře samotného. „*Ale jsem už jako slunce na západě – ne vysoko, dole, když se mu už jen vršek hlavy dívá přes kopce sem k nám* –“¹¹³ Jeho vlastní smrt je však, oproti ostatním odchodům, odchodem a koncem smířlivým. Právě tento pomyslný *západ*, je tím nejvýraznějším z celého díla.

4.2.1 Spolubratr Duchoně

První odchod a s ním i první loučení, které starého faráře potká, nastává hned v úvodu, kdy umírá Kalousův věrný přítel a spolubratr ze Skalska. Toto loučení však pramení z vývoje lidského života, který přirozeně spěje ke svému konci, ke smrti. Kalous si tak poprvé zanaříká na fakt, že již zůstal v celém kraji téměř dočista sám. Ač je již starý, a ne příliš pohyblivý, na poslední cestě svého přítele Duchoně doprovodí.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 240

¹¹¹ Tamtéž, s. 136

¹¹² Tamtéž, s. 110

¹¹³ Tamtéž, s. 31

„*Studenecký opíraje se o sukovku dral se blíže k otvoru hrobu a scvrklou rukou nabrav drobné hlíny sypal ji do hrobu. Všecek se klepaje, ze rtů vyrážel slova: ,Tak s Pánembohem s Pánembohem – sladce spi, Honzíčku – vždyť se hnedle sejdeme –‘*“¹¹⁴ Jedná se tedy o silný přátelský vztah.

Smrt starého Duchoně by se dala označit za spouštěč všech následných loučení. Rána, která v životě Kalouse odstartovává další bolestné události.

4.2.2 Loučení s Letošníkem

Páter Letošník, několikátý páter v řadě, který byl na faru ve Studenci povolán, má před sebou těžký úkol. V čase, kdy se farář Kalous navždy loučí se svým věrným přítelem Honzíčkem, obdrží Letošník dopis od matky, která již žije po sňatku dcery osamocena. Prosí proto syna, ač ví, jak chlapec Kalouse miluje, aby se vrátil do vzdáleného domova a postaral se o ni. Je si vědoma toho, jak velmi bude toto loučení bolestné. Ona však, na rozdíl od faráře, náhradu za syna nedostane. Faráře Kalouse tak čeká další loučení. Loučení s milovaným kaplanem. S kaplanem, který mu tolik přirostl k srdci. Sám kaplan o starci hovoří jako o otci. Oba však ale věděli, že chvíle loučení jednoho dne nadejde.

Letošník však sdělení této smutné skutečnosti faráři oddaluje, protože ví, jak velkou bolest mu svým odchodem způsobí. Avšak odjet musí, jeho vlastní matka ho nyní potřebuje. I sama Kalousova sestra a hospodyně Kristinka, pověřena úkolem sdělit citlivě tuto zprávu faráři, se obává bratrovy reakce a i toho, jaké bude na faře po Letošníkovu odchodu živobytí. Dlouhou dobu je tak Letošník v nejistotě, zda je již stařec o jeho odchodu obeznámen, či nikoli. Kalous však nic netuše, dozví se skrývanou pravdu až náhodou. „*Tak, tak – včera Duchoň, dnes vy.*“¹¹⁵ Nehněvá se však na něj, chápe ho. „*Inu muselo to přijít – já vím, já vím – ale tolik jsem se toho bál – a přece jsem si zas myslil, že mi vás tu Pánbůh ponechá, až mi Prokūpka vysvětlí, že už nebudu cítit, jak jsem tady jen na překážku!*“ Cítí se ale čím dál tím více na obtíž a do jisté míry i vinen, že zde musel Letošník tak dlouhý čas setrávat.

Na faře pak panují obavy a nejistota z toho, jaké živobytí zde nyní bude. Atmosféra následného loučení je pak Kristinkou přirovnána k pohřbu, ke konečnosti

¹¹⁴ Tamtéž, s. 7

¹¹⁵ Tamtéž, s. 108

lidského bytí. „*Věřte mi, vzlykala, tak je mi smutno, jako bych byla pohřeb strojila. Bože, Bože, jak to teď u nás bude!*“¹¹⁶

Avšak zcela poslední loučení můžeme zaznamenat v okamžicích, kdy se sám Kalous, vědom si faktu, že se jeho poslední dny blíží, loučí se životem. Stařec, podoben zapadajícímu slunci, které hřeje čím dál tím méně a postupně se blíží k definitivnímu západu – tedy ke smrti.¹¹⁷

Jeho osobní západ – pád zcela nejvýrazněji započne smrtí Kristinky a následnými stavy vědomí související s mrtvicí, která doprovodila zjištění Kristinčina úmrtí. Kalous je po čtyři neděle upoután na lůžko, a i poté jsou chvíle v jeho životě neveselé. V jasnějších chvílích si smrt své sestry plně uvědomuje a oplakává ji, v těch méně jasných trpí halucinacemi a marně ji volá k sobě. Po smrti Kristinky je pro faráře jedinou a dá se říci i poslední nadějí jaro a s ním spojený i tolik očekávaný příjezd mladého synovce Prokúпка. Avšak po příjezdu mladého klerika¹¹⁸ Prokúпка má starý farář jasno. Prokúpkovo setrvání zde je vyloučené. Těšil se sice, že Prokúpek faru převezme a sám zde bude moci po jeho boku dožít, ale není to možné. Prokúpek je po prodělané chorobě stále příliš slabý. Setrváním v nehostinných horských podmínkách by zaplatil zdravím. Kalous nechce obětovat chlapcovo zdraví kvůli svému vlastnímu pohodlí a raději se sám obětuje. „*Konec! Konec! chvělo se mu v duši. Nesmí to být, i kdyby chtěl! Stařec nad hrobem nesmí k vůli sobě zničit mladý život...*“¹¹⁹ Tak přichází poslední rána a zaniká poslední naděje. Rána, která je koncem všech nadějí, definitivním pádem i záhubou. „*Cítil tesknotu, úplnou nemožnost vetchého stáří svého bez útěchy, bez nadějí. Ta poslední je ta tam – marná byla, blouznivá, hned tenkrát, když zvěděl, že Prokop je nemocen, měl ji nadobro vypustit z hlavy.*“¹²⁰

Skutečnost, že celý život myslel na blaho ostatních více než na vlastní pohodlí, dokazuje i to, že inspektorovi, který přichází do Studence, aby se informoval na fungování řídicího Pondělíčka, dává Kalous jen ty nejlepší reference. „*Bolest bude to loučení – velký zármutek – ale rád bych umíral s vědomím, že jsou spokojenější!*“¹²¹ V tu chvíli si

¹¹⁶ Tamtéž, s. 121

¹¹⁷ HLADKÝ, Martin. *Karel V. Rais a Hlinecko*. Hradec Králové: Balustráda, 2009, s. 40

¹¹⁸ Klerik je člověk studující katolickou teologickou fakultu.

¹¹⁹ RAIS, Karel Václav. *Západ*. 3. vydání. Praha: Česká grafická unie, 1911, s. 323

¹²⁰ Tamtéž, s. 323

¹²¹ Tamtéž, s. 305

je Kalous vědom nejen toho, že Pondělíčkoví zajišťuje místo lepší, ale že mu zajišťuje také místo, které bude od něj tolik vzdálené.

Sám si přeje pouze jediné – zemřít na faře, která mu po dlouhá léta byla domovem. Události uplynulých dnů na něj zde však velmi doléhají. Rozhodne se proto odejít. Tuto možnost Kalous volí i proto, protože již nechce na faře překážet a chce tak svým odchodem udělati místo někomu, kdo se postará o kolaturníky¹²², kterým teď sám není ku pomoci. „*Bože, Bože! Je to marno – marno – je nejvyšší, svrchovaný čas, abych se uhnul...*“¹²³ Uvědomuje si, že by případné další setrvání na faře bylo velkým hříchem a nezodpovědností. V závěru se tak vzdává i svého posledního přání, a to opět pro blaho svých milovaných, pro to, aby je již více netrápil.

Den, na který je dohodnuto stěhování Kalouse do Přílep k Vendelínu Čečetkovi, který se ho ujal, je pro Kalouse tristní. Celý se klepe, je nemluvný a nemá chuť k jídlu. Pouze hledí z okna do kraje. Jeho pokoj je již prázdný. Ponechána je zde pouze postel, stůl, klekátko a pohovka. Místnost je odosobněna, je bez života, stejně jako sám starý farář, který je také již téměř jen pouhou skořápkou, též čeká na úplné vystěhování, na absolutní prázdnotu.

Fakt, že odchází, je bolestný nejen pro samotného faráře, ale i pro všechny jeho milované. V momentě, kdy se lidé přicházejí se svým laskavým a milovaným farářem rozloučit a on jim chce požehnat, se však farář zhroutí. Je přenesen do fary, kde naposledy otevře oči, aby spokojeně spatřiv, že je doma, mohl je navždy zamknout. „*Ale viděli jste tu poslední radost, když otevřel oči a poznal, že je doma – Pondělíček roztřásl se pláčem.*“ Jeho přání se tak vyplnilo: „*Tak přece z fary a ne z chalupy!*“¹²⁴ povídal vikář, když se průvod hnul...¹²⁴

Prázdné stěny farářova pokoje po celou dobu halily pouze listy břechťanu. Břechťan je symbolem nesmrtnosti a věrnosti.¹²⁵ Farář po svém odchodu na věčnost tak zůstává v srdcích lidí, stane se nesmrtným. Věrnost pak lze chápat několika způsoby. Farářův odchod je spojen právě s láskou k farníkům, je jim sice věrný, ale jak již bylo zmíněno, je zodpovědný, proto odchází. Z jednání samotných farníků, kteří se přišli rozloučit, lze

¹²² Kolaturník je člen jednotlivé kolatury, farní oblasti, kterou farář spravuje. Viz Kolaturník. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

¹²³ RAIS, Karel Václav. *Západ*. 3. vydání. Praha: Česká grafická unie, 1911, s. 147

¹²⁴ Tamtéž, s. 371

¹²⁵ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 34-35

těž cítit věrnost. Věrnost lidu, kterým farář po padesát let obětavě sloužil. Věrné je pak v závěru i samotné tělo Kalousovo, které plnic jeho přání dokoná doma na faře.

4.3 Příroda a lidské prožívání

I v románu *Západ* si lze povšimnout shody, která panuje mezi prožíváním člověka a přírodními procesy. Tato shoda se objevuje již v počátku díla, a to v momentě, kdy se páter Letošník loučí s lidmi i krajem. V této situaci vládne zamračené a nepříznivé počasí, což koresponduje s atmosférou, která smutné loučení doprovázela.

Před Kristinčinou smrtí neměly sluneční paprsky příliš síly, stejně tak jako ona zmožena stářím a nemocí. Sám farář pak sebe i sestru připodobňuje ke hlíně, která by byla i tím nejslabším větrem sváta. V momentě, kdy Čečetka odchází z fary, kde byl zaopatřovat¹²⁶ Kristinku, je krajina kolem vylíčena jako tichá a studená, ke které se opatrně plíží šero. Stejně tak jako smrt, která na faru pomalu ale jistě přichází.

Nejen za života, ale i po smrti je člověk spojen s přírodou, se zemí. „*Mastnou Ančku dnes podruhé vnášeli do studeneckého kostela; po prvé před sedmdesáti lety, když ji kmotři přinesli ke křtu – dnes po druhé, aby ji opět odevzdali matce zemi...*“¹²⁷

V momentě, kdy Kalous odchází z fary, se loučí s krajem. Ví však, že se se zdejší krajem neloučí na dlouho. Brzy ho pochovají ke Kristince, brzy se spojí se zemí. Hlína a země obecně není pouhým lůnem, pouhou životodárnou dělohou, ze kterého vychází veškerý život, ale je též hrobem, do kterého se jednoho dne vše živé navrátí.¹²⁸

4.4 Význam prostoru

V tomto románu se též výrazně vyskytuje souhlasný stav mezi podobou světnice a charakterem obyvatelů. Například při popisu rodiny a světnice Pondělníčků autor zmiňuje chudé oblečení i vybavení, které sice není nové, ale vždy čisté. Stejně tak jako jejich zevnějšek i jejich duše jsou čisté a nezkažené.

¹²⁶ Poslední pomazání je požehnání umírajícímu. Viz Pomazání. In: *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. [cit. 2019-04-20]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/>

¹²⁷ RAIS, Karel Václav. *Západ*. 3. vydání. Praha: Česká grafická unie, 1911, s. 222

¹²⁸ BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002, s. 337–338

Samotná studenecká fara je vyličená jako místo obstarožní, chudičké, ale též vždy čisté. I v duši obyvatelů je čisto a pořádek, který na faře panuje, lze připodobnit k božímu řádu.

5 Projekt

Jako svůj praktický projekt jsem zvolila přednášku. Konkrétně přednášku o životě a díle Karla Václava Raisa s názvem *Cestička (nejen) k domovu*. Tento název přednášky jsem zvolila právě podle Raisovy básně *Cestička k domovu*, která je, troufám si říci, každému známá. Přednáška tak byla nejen cestou jeho životem, ale i jeho dílem a zajímavostmi, které se k Raisovi vztahují.

Jako místo konání své přednášky jsem zvolila prostory Základní školy v Týnci nad Labem, kterou jsem sama navštěvovala. Jelikož mě i nadále se školou pojí dobré vztahy, rozhodla jsem se proto v této věci oslovit vedení právě této základní školy. Díky vstřícnosti a výborné spolupráci ze strany vedení, jsem tak měla zajištěn nejen prostor, ale i veškeré výdaje týkající se nejen případného nájmu a energií prostor, ale vedení školy mi též zajistilo tisk pozvánek, plakátů, dotazníků, což financování mé přednášky zcela bez problémů pokrylo.

Původním místem konání v základní škole měla být školní knihovna, avšak krátce před realizací přednášky došlo ke změně. Z důvodu chybějící promítací techniky v knihovně jsem byla nucena přednášku přemístit do jedné ze tříd. Což nepředstavovalo problém. Jediným problémem však bylo, že ke změně prostor bohužel došlo již po tisku pozvánek, na kterých je tedy uvedeno předchozí místo konání. Zapojení techniky do přednášky ale hodnotím jako dobrou volbu.

Pro propagaci své přednášky jsem zvolila vlastnoručně vytvořené plakáty a pozvánky. Při tvorbě jsem v obou případech pracovala s motivem chaloupky, s motivem *cestičky k domovu*. Pozvánky jsem poté předávala osobně, a to svým bývalým pedagogům, rodině a známým. Plakáty jsem umístila v blízkosti školy. Jako další prostředek k propagaci své přednášky jsem zvolila Facebook, kde jsem vytvořila událost, na kterou jsem lidi postupně zvala. Do této události jsem vkládala zajímavosti vztahující se k Raisovu životu, různé otázky či ankety. V této facebookové události byli lidé velmi aktivní, do dění v události se ochotně zapojovali.

Přednáška se uskutečnila 22. března 2019 od 16 hodin. Přednášku jsem zahájila recitací právě již zmiňované básně *Cestička k domovu*. Následně jsem posluchačům vysvětlila to, proč jsem pro přednášku zvolila právě tento název. Báseň znali opravdu všichni, jak bylo vidno z reakcí zúčastněných. Moje domněnka se tak potvrdila.

Poté následovalo samotné jádro přednášky, a to informace o životě a díle K. V. Raise. Poslední blok přednášky jsem pojala jako zajímavosti, které se vztahovaly převážně k Raisově tvorbě. Celá přednáška byla doprovázena promítáním koláže z fotografií z Raisova života a obálek jeho knih v pozadí. Tato koláž celou přednášku velmi oživila. Přednáška byla dále doplněna o čtení z vybraných románů, konkrétně čtení ukázek z knih *Kalibův zločin a Západ*.

Další neméně důležitou částí celého programu byla i ukázka Raisových knih, a to s důrazem na ilustrace jednotlivých děl. Na ilustrace kladl velký důraz i samotný Rais, který chtěl čtenáři svými díly poskytnout dokonalý zážitek. Zúčastnění tak mohli nahlédnout do knih s doprovodnými ilustracemi například Mikoláše Alše či Adolfa Kašpara.

Celou přednášku uzavřel malý kvíz, který mi poskytl zpětnou vazbu nejen v tom, zda se zúčastnění dozvěděli něco nového, ale také, zda tohoto autora již v minulosti znali, například ze školních lavic, či zda patří mezi jejich oblíbené. Po vyhodnocení kvízu následovalo vyhlášení výherců a jejich odměnění tematickými cenami. Závěrem jsem poděkovala jak zúčastněným, tak i vedení školy Týnec nad Labem.

Po stránce obsahové i technické zrealizovanou přednášku vnímám jako zvládnutou a díky ohlasům zúčastněných i jako zdařilou.

Závěr

Karel Václav Rais patří mezi hlavní představitele českého realismu. Jeho snahou bylo pravdivě zachytit realitu, podat svědectví o sociální problematice, mezigeneračních problémech či zachytit problematiku výminkářství. V jeho dílech je výrazné jeho sociální cítění. Čtenář je seznamován s problémy pro daný region typickými – jak chudí lidé živořili v nehostinném kraji či jak touha po majetku narušovala rodinné vztahy.

Cílem bakalářské práce bylo poukázat na hojný výskyt symbolů v jeho tvorbě a poukázat také na to, že Raisovým dílům, vnímaným jako díla realistická, která na první pohled podávají čtenáři věrný obraz skutečnosti, výskyt symbolů znesnadňuje čitelnost.

V románu *Západ* se čtenář setkává s mnoha symbolickými západy. A to ať už s naplněným osudem člověka, jehož život se blíží ke svému konci, tak i se západy v podobě odchodů, loučení. Analýza tak poukazuje na mnoho podob těchto pomyslných západů a na životních situacích s nimi spojené.

V románu *Kalibův zločin* také nejedná pouze o realistické a objektivní zachycení tragického osudu člověka, jeho nenaplněného osudu, zapříčiněné nešťastným manželstvím. Mnohé je ukryto právě pod zdánlivě realisticky vylíčeném prostředí, kterému symboly dominují.

Analýza románů potvrdila četný výskyt symbolů, dílo tak po interpretaci symbolických přesahů sděluje a poskytuje čtenářům více než jen pouhý obraz reality.

Seznam literatury

Knižní zdroje

ALLEAU, René. *O povaze symbolů: úvod do obecné symboliky*. Praha: Malvern, 2008. Aurélie. ISBN 978-80-86702-34-6.

BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-612-8.

BÍLÝ, František a Leander ČECH, ed. *Malá slovesnost, kterou za knihu učebnou a čítací pro vyšší třídy škol středních. 10., celkem nezměn. vyd.* V Brně: Karel Winiker, 1907.

ELIADE, Mircea. *Obrazy a symboly: esej o magicko-náboženských symbolech*. Brno: Computer Press, 2004. Eseje/studie. ISBN 80-7226-902-X.

HEINZ-MOHR, Gerd. *Lexikon symbolů: obrazy a znaky křesťanského umění*. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-300-1.

HLADKÝ, Martin. *Karel V. Rais a Hlinecko*. Hradec Králové: Balustráda, 2009. ISBN 978-80-87172-04-9.

JUNG, Carl Gustav, Marie-Louise von FRANZ, Joseph L. HENDERSON, Jolande Székács JACOBI a Aniela JAFFÉ. *Člověk a jeho symboly*. Přeložil Pavel KOLMAČKA. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1259-1.

MACHALA, Lubomír, PETRŮ, Eduard a kol. *Panorama české literatury: Literární dějiny od počátků do současnosti*. Olomouc: Rubico, 1994. ISBN 80-85839-04-0

MAŠÍNOVÁ, Leontýna, Jaroslav MACHYTKA, František KOUBEK a Jaroslav JANEČEK. *Karel V. Rais: Studie, vzpomínky, dokumenty*. Lázně Bělohrad: Místní národní výbor v Lázních Bělohradě, 1959.

MATHAUSER, Zdeněk. *Estetika racionálního zření*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-792-5.

MATHAUSER, Zdeněk. *Metodologické meditace, aneb, Tajemství symbolu*. Brno: Blok, 1989. ISBN 80-7029-002-1.

RAIS, Karel Václav. *Kalibův zločin*. Praha: SNKLHU, 1959.

RAIS, Karel Václav. *Západ*. 3. vydání. Praha: Česká grafická unie, 1911.

SCHELLING, F. W. J. Philosophie der Kunst. Schellings Werke III. Mnichov, 1927.

SUČKOV, Boris Leont'jevič. Historické osudy realismu: úvahy o tvůrčí metodě. Praha: Odeon, 1976.

Internetové zdroje

ABZ.cz [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/symbol>.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=kolatum%C3%ADk&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=pomaz%C3%A1n%C3%AD&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>.

Slovník spisovného jazyka českého [online]. [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=symbol&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>.

Wikipedie: otevřená encyklopedie [online]. c2017 [citováno 3. 03. 2019]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Symbol&oldid=15391443>.

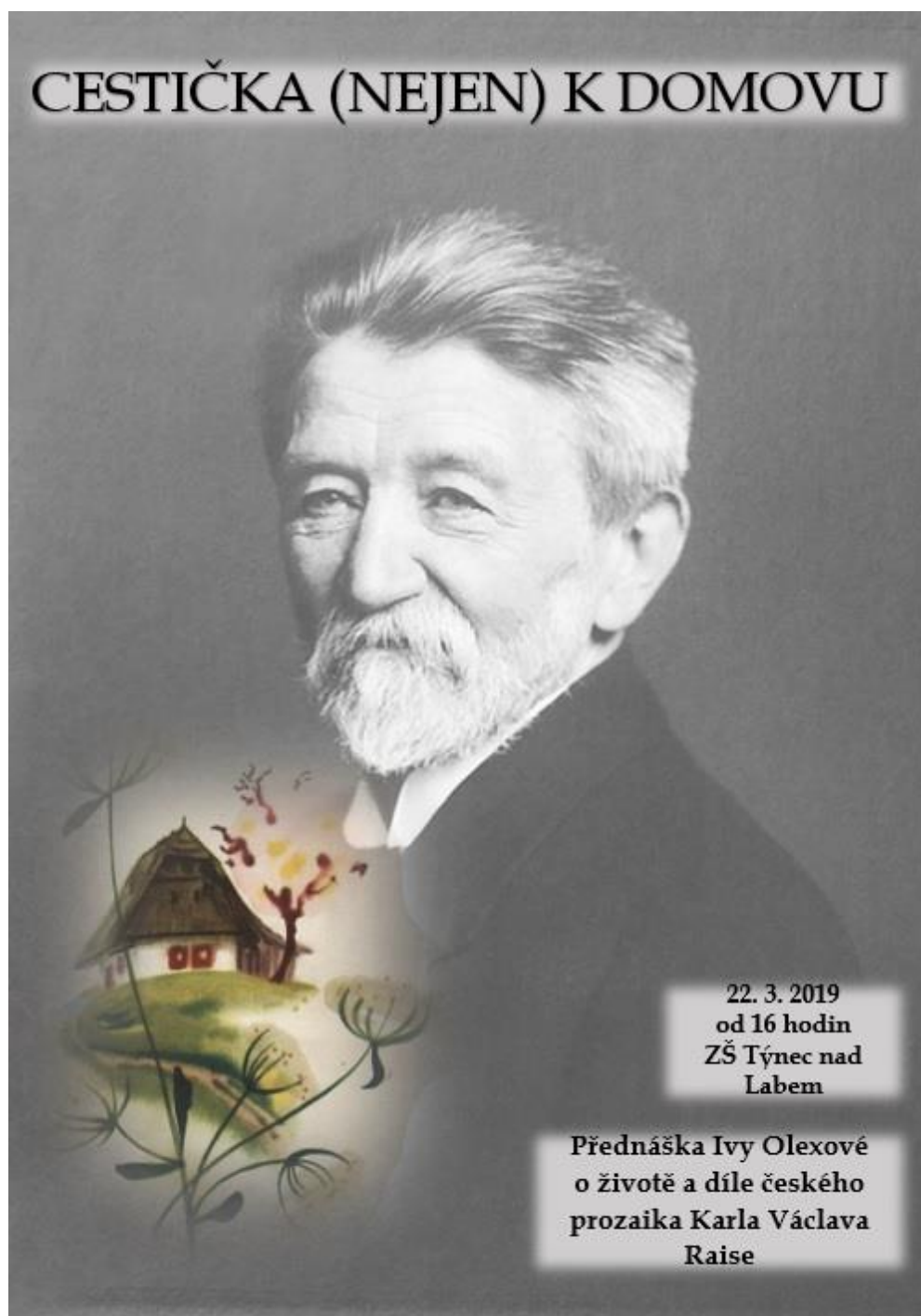
Seznam příloh

Příloha A – Plakát k přednášce

Příloha B – Pozvánka na přednášku

Příloha C – Fotografie z přednášky

Příloha D – Soutěžní kvíz

Zveme Vás na literární přednášku

CESTIČKA (NEJEN) K DOMOVU

v pátek 22. března 2019
od 16.00 hodin
v knihovně Základní školy v Týnci nad Labem

O životě a tajích díla Karla Václava Raisa přednese Iva Olexová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Příloha C – Fotografie z přednášky

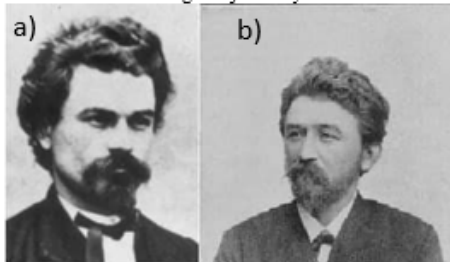

Příloha D – Soutěžní kvíz

CESTÍČKA (NEJEN) K DOMOVU

- 1) V jakém městě se K. V. Rais narodil?
a) Lázně Bělohrad b) Jičín c) Stará Paka

- 2) Na které z těchto fotografií je mladý Rais?

- 3) Jakému řemeslu se měl původně věnovat? | _____
- 4) Pod jakým pseudonymem psal své satirické texty? _____
- 5) Převážně s jakým krajem je jeho tvorba spojena?
a) Křivoklátsko b) Podkrkonoší c) Jižní Morava
- 6) Jeden z Raisových nejznámějších románů nese název:
a) Kalibova vražda b) Kalibův trest c) Kalibův zločin
- 7) Nejaktuálnější inscenace Raisova díla je k vidění:
a) ve Východočeském divadle v Pardubicích
b) v Klicperově divadle v Hradci Králové
c) v ochotnickém divadle v Pasekách
- 8) K. V. Rais byl typickým představitelem:
a) preromantismus b) romantismus c) realismus
- 9) S jakým ilustrátorem Raise pojilo jeho dílo i dlouholeté přátelství?
a) Míkoláš Aleš b) Vojtěch Hynais c) Jiří Trnka
- 10) Do jakého jazyka byly jeho knihy přeloženy?
a) dánštiny b) švédštiny c) slovinštiny
- 11) V jakém městě roku 1926 K. V. Rais zemřel?
a) Lázně Bělohrad b) Praha c) Trhová Kamenice
- 12) Znali jste (před přednáškou) tohoto autora?
a) Neznal jsem ho.
b) Slyšel jsem o něm naposledy ve škole.
c) Autora znám.
- popřípadě které jeho dílo? _____